

ПОЗОРИШТЕ

ЛИСТ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

бр. 3 | 2023.

ЛЕО ДЕЛИБ

Комедија

комични балет у три чина

Либрејто: Ђула ХАРАНГОЗО, старији, према либрејту
Ш. Нийера, а према причи Е. Т. А. Хофмана

Кореограф и редитељ: Ђула ХАРАНГОЗО, млађи (Мађарска),
према кореографији и режији Ђуле ХАРАНГОЗА, старијег
Диригент: Ђорђе ПАВЛОВИЋ (Београд)

Сценографиња: Олга ЂУРЂЕВИЋ
Костимографиња: Мирјана СТОЈАНОВИЋ МАУРИЧ
Учествују: прваци, солисти и ансамбл Балета
и Оркестар Опере СНП-а

ПОЗОРИШТЕ

ГОД. LXXIX 162 / 163. сезона, 2023/2024. ЛИСТ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Број 3 јул – септембар 2023.

СЕЗОНА ПРЕД НАМА

Ротација / Клима Др Зоран Ђерић	3
За горку истину слатке награде Милован Филиповић	5
У години јубилеја Опере Жељко Р. Андрић	6
Од Ане Карењине до Ошела Тони Ранђеловић	7

ДРАМА

Премијере

• <i>Бертове кочије или Сибила</i> Белешка о Велимиру Лукићу Александар Милосављевић	8
Позоришна бајка о целом свету: Интервју са Иваном Церовићем, редитељем представе Ивана Илић Киш ..	10
<i>Бертове кочије или Сибила</i> : Драматуршка белешка Божидар Кнежевић	14
• <i>Заједно</i> Представа <i>Заједно</i> Ане Ђорђевић: Разговор са редитељком Јаном Маричић након тиватске премијере Соња Тодоровић Шегрт	15
<i>Заједно</i> : Премијера у СНП-у Милица Јанчић	17
• <i>Била једном једна земља</i> Ex libris: Душан Ковачевић, <i>Била једном једна земља</i>	18

Драма у гостима и на фестивалима

68. Стеријино позорје: Четири награде за <i>Што на љоду сјаваш</i>	19
Награде на 10. НТТ: <i>Што на љоду сјаваш</i> и Сања Ристић Крајнов.	19
На 50. ИНФАНТ-у: <i>Јеванђеље ђо Ф. М. Досијевском</i> најбоља представа	20

Критика

Обрачуни с вампирима: <i>Последњи балкански вампир</i> Ана Тасић	21
---	----

Белешке младих о... драми

Дискретни шарм балканског вампиризма: <i>Последњи балкански вампир</i> Дивна Стојанов	22
Бродоломчев интермецо: <i>Бура</i> Јелена Огњеновић	24
Полифонија женског: <i>Заједно</i> Маја Стојанац	26

ОПЕРА

Гала концерт за почетак 163. сезоне: Фото-репортажа	28
Премијерна обнова опере Јакова Готовца <i>Еро с оноја свијеџа</i> : Разговори са... Ивана Илић Киш	30
Жељка Милановић, диригенткиња: Због музике границе треба прекорачити.	31
Лаура Павловић, сопран, о улози Ђуле: Мисија уметника - дотаћи срца публике.	33
Бранислав Цвијић, тенор: Улога Миће је двострука радост	35

БАЛЕТ

Премијера *Којелије*

Делибова музика за <i>Којелију</i> Ђорђе Павловић	36
Доктор Копелијус у потрази за тајном живота: Александар Бечварди, солиста Балета Ивана Илић Киш ...	37

У балетски ансамбл стигли нови играчи и Са аудиције.....	38
Лептирица и принцеза - Ничика Шибата	39

ТЕХНИКА

Занат који се воли: са Милушком Ђурикин, креаторком сценске маске Александра Максимовић	40
--	----

ИЗ УМЕТНИЧКЕ АРХИВЕ

Првих пет сталних сценографа СНП-а: 3. део: Милета Лесковац и Борис Максимовић Милена Лесковац	42
<i>На маријнама новосадске Енциклопедије СНП:</i> Дионисије Хаџи Јанковић (1839–1914), писац и преводилац Ђорђе Перић	46
Уметнички рад Милице Моч Мр Снежана Илић	48

„ПОЗОРИШНА ПРИЧА“

Света(ц) Ласло Блашковић	50
---	----

СУСРЕТИ

Са Дарком Цвијетићем: Ја не пишем о рату, ја пишем о љубави Александра Никодијевић	52
Са Луисом Веленсуелом: Знате, ја нисам желела да будем списатељица Јелена Лагатор	54

IN MEMORIAM

Жељко Пишкорић (1961-2023), сценограф СНП-а и визуелни уметник На почетку беше „реч“ а одмах до ње и „светло“ које је тражио Саша Сенковић	57
Фрагменти из биографије и О сценографији Жељка Пишкорића	57

ИЗЛОГ ИЗДАЊА СНП-а

Књиге и лист „Позориште“	60
--------------------------------	----

ПОЗОРИШТЕ

ГОД. LXXIX 162 / 163. сезона, 2023/24. ЛИСТ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА
Број 3 јул – септембар 2023.

Српско народно позориште
Позоришни трг 1, Нови Сад
Телефон: +381 21 66 21 411
ISSN 0352-907X
www.snp.org.rs

Први број Позоришта у издању Друштва за Српско народно позориште изашао је 26. децембра 1871, а последњи, недатиран, 1908. године. Године 1880. и 1883. лист није излазио, а 1881/82. издаван је као годиште сезоне. У том периоду Позориште је уређивао Антоније Хаџић. Од 5. новембра 1909. до 31. јануара 1910. лист уређује Јован Грчић, најпре под именом Позориште, а затим Ново позориште. Уредници листа Позориште у новој серији 1968–2005: Зоран Јовановић (1968–1977), Звездана Шарић (1977–1979), десет бројева у сезони 1979/80. уредили: Милица Остојић, Мирко Петковић и Гордана Торбица; Јасмина Њаради (фебруар – мај 1981), Лазар Васић (октобар 1981 – март 1982), Смиљана Лагатор (јуни 1992 – март 1993), Весна Крчмар од 1983. до 2005; од 2007. Александар Милосављевић; од 2008. до 2015. Даринка Николић (електронско издање за сезоне 2013/2014. и 2014/2015); Александар Милосављевић (март 2021 – јун 2023); од јула 2023. Ивана Илић Киш

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

792(497.113)

ПОЗОРИШТЕ / главни и одговорни уредник Ласло Блашковић. - Год. 1, бр. 1 (26. дец. 1871)-год. 34, бр. 8 (1909) ; год. 1, бр. 9 (1909)-год. 2, бр. 24 (1910) ; н.с., год. 36, бр. 1 (1968/1969)-год. 75, нов. (2008/2009) ; год. 76, март (2020/2021)- . - Нови Сад : Српско народно позориште, 1871-1910 ; 1968-2009 ; 2021- . - 30 cm

Повремено.

ISSN 0352-907X = Позориште (Нови Сад)

COBISS.SR-ID 16329986

фото промо

Др Зоран Ђерић, в. д. управника

РОТАЦИЈА / КЛИМА

Или позорница као еуклидски простор

РОТАЦИЈА. Најчешће помињана реч у нашем позоришту последњих месеци је *ротација*.

Шта је ротација?

По дефиницији, ротација је окретање неког тела око своје осе; наизменично, сукцесивно мењање положаја, измењивање на функцији, итд. Етимолошки: *lat. rotatio*: окретање, обртање $\approx$ *rotare*: вртети, окретати... Примери у речницима: „С вероватноћом од 99%... планета ће скренути са своје нормалне орбите... у следећих 12000 ротација“. „Прелепа ротација!“. „Понекад ми падне на памет нека ситна лудост... као, на пример, непрестана ротација“...

фото Марија Ердељи

Конкретно: извршили смо поправку ротације на сцени „Јован Ђорђевић“. Више од две деценије ротација је „спавала“ испод позорнице, због неисправности, због немарности, због неког разлога... Пошто је сада поправљена, у ишчекивању њене употребе на премијери Вердијеве опере *Травијата*, навешћу неколико информације о њој, тј. о њеној намени и примени:

Ротациона платформа у позоришту је технички уређај који омогућава окретање сцене или дела сцене око своје осе. Ова врста платформе омогућава промене перспективе, визуалне ефекте и динамичке трансформације сцене током представе. Ротационе платформе су корисне за стварање интересантних визуелних елемената, приказивање различитих углова и омогућавање глатког прелаза између различитих сцена или локација.

Најефикаснији механизам за брзу промену сцене је ротациона платформа и на којој се изврши претходно комплетна припрема дела сцене и захваљујући којем се тако припремљена сцена премести - ротира у главном сценском простору.

Ево неколико начина на које се ротационе платформе користе у позоришту:

1. *Промене сцене*: Ротациона платформа омогућава брзе и ефектно изведене промене сцене. Уместо да се физички премести тежак декор или реквизит, цела сцена се може окренути како би се представила нова локација.

Потребе за хоризонталним транспортом у зонама сцене могу бити разнородне, па, у складу са тиме, монтажано-демонтажна ротација врши више различитих функција:

- транспорт људства и/или опреме са задње на главну сцену и обрнуто;
- трансформација сцене у линијама паралелним са порталом;
- трансформација сцене у кружној линији;

2. *Приказ различитих углова*: Ротација сцене омогућава публици да види различите углове исте сцене, што може додати дубину и интересовање за визуелни аспект представе.

3. *Прећварање једне сцене у другу*: Ротациона платформа може бити искоришћена за трансформацију једне сцене у потпуно другу, на пример, за претварање собе у спаваћу собу или улице у дворану.

4. *Кореографија и покрети*: Ротациона платформа може додати динамику и комплексност кореографији и покретима извођача, омогућавајући им да се крећу у круговима или остварују ефекте ротације.

5. *Визуелни ефекти*: Окретање сцене може се користити за стварање ефеката вртлога, снегова, промена годишњих доба и других визуално занимљивих елемената.

Ротационе платформе су технички комплексне и захтевају прецизно управљање како би се избегле повреде и технички проблеми. Такође је важно планирање и координација између свих чланова продукције, како би се постигао жељени ефекат и безбедно извођење.

фото Марија Ердељи

Ротациона платформа представља део пода сцене, урађен у облику круга и прстена, који ротира око централне осе. Она обезбеђује да се врши брза измена декорација и пружа могућност да се радња одвија у новоизмењеном простору, да се реализује пријем динамичких режија. Својом ротацијом ротациона платформа обезбеђује неприметну, веома брзу, измену сцене.

Ротациона платформа је површинска конструкција израђена од челичних профила заваривањем. Реконструкција постојеће ротационе платформе

представља промену погонских механизма и неопходних механизма, како би се обезбедило функционално кретање уређаја. Ротациона платформа је ослоњена о сценску компензациону платформу. Носећа плоча ротационе платформе је начињена од дрвеног пода дебљине мин. 25 мм везаног за челичну конструкцију вијчаним везама.

Ротационо кретање ротационе платформе обезбеђује тихи погон у 4 тачке за прстен и 2 тачке за круг. Регулисана брзина ротације (од 0 до 1 м/с - периферна брзина), могућност промене смера ротације, чине коришћење платформе елегантним за крајњег корисника.

Корисна динамичка носивост ротационе платформе од 100 кг/м² је довољна за било коју мобилну сценографију.

Статичка носивост носивост ротационе платформе од 500 кг/м² чини да се ротациона платформа при мировању не разликује по свим карактеристикама од остатка сцене - фиксног пода.

Димензије: спољни пречник: Ø13.0м; унутрашњи пречник: Ø7.0м; ширина прстена: 3м.

Брзина ротације (регулисана): од 0 м/с до max. 1 м/с на периметру круга (прстена). Независно кретање у оба смера помоћу електромеханичког механизма. (према подацима Владете Карића, из „Светлост театра“, који је ремонтвао нашу ротацију.

КЛИМА. Завршена је Друга фаза радова на замени клима система К-7, К-11, К-15 и К-16 и пратећих инсталација. Почев од 11. септембра 2023. године, пуштен је у рад централни систем надзора и управљања, обављено је завршно тестирање система и обука особља за руковање системом БМС. Овим су окончани сви планирани радови за ову годину. Када почне грејна сезона, биће пуштена у рад топловодна инсталација, док ће клима система бити програмиран у тзв. зимском режиму.

фото Марија Ердељи

фото Срђан Дороски

Милован Филиповић, директор Дrame

За горку истину слатке награде

Драма у новој сезони са осам премијера

Судећи по свим релевантним параметрима за процену успешности једне позоришне сезоне, претходна 2022/2023. била је изузетна. Не знам да ли је пристojно да то ја изјавим, али, ово су чињенице: настале су најмање четири изванредне представе у Драми Српског народног позоришта, а што је валоризовано критикама, посетом, позивима и, напoкон, наградама на фестивалима.

Пројектована као централни догађај сезоне представа *Јеванђеље ђо Ф. М. Досјојевском*, потпуно је испунила очекивања. Пре свега процес, рад с редитељем европског формата Јернејем Лоренцијем, оставио је снажан утисак на наш ансамбл. Резултат није изостао. Након учешћа на престижном фестивалу „Пургаторије“, представа је представљала Србију на овогодишњем ИНФАНТ-у и постала је победник јубиларног, 50. фестивала.

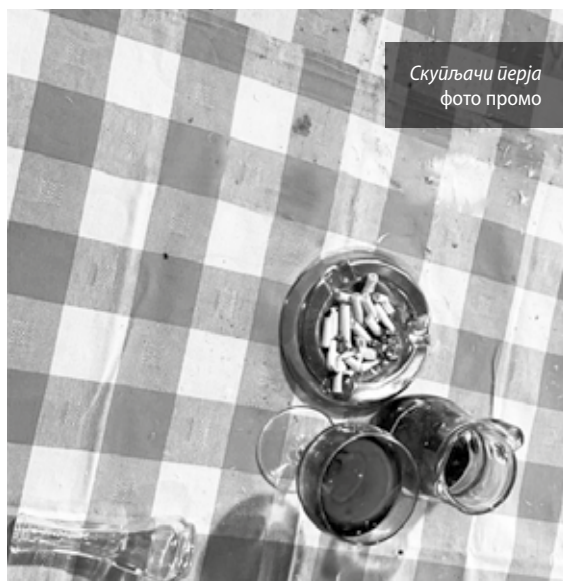
Шта тек рећи за фестивалске успехе копродукционе представе *Што на ђоду сјаваш?* Дарка Цвијетића у режији Кокана Младеновића? Апсолутни победник Фестивала професионалних позоришта Војводине, Шабачког пролећа и Фестивала Нови тврђава театар, четири Стеријине награде... Пуне сале за преко двадесет извођења, изузетно позитивне критике и, на крају, да заокружимо констатацијом Виде Огњеновић: „Ово није представа, ово је позоришни покрет“.

Маибеш Никите Миливојевића нас је одвео на Будва град театар, потом на Шекспир фестивал у Битољ, а у СНП-у је окупио скупштину Шекспир фестивала света.

Црна комедија Дејана Дуковског *Последњи балкански вaмџир*, у режији Александра Поповског, премијерно изведена у сам смирај сезоне, већ је обележена као омиљена представа нашег тренутног репертоара, духовита а паметна. Горка а неодољива, изазива и радост и запитаност публике. Гостовала је на фестивалима у Прилепу, Аранђеловцу, на ИНФАНТ-у, и на крају у Југословенском драмском позоришту.

Гогољев *Ревизор* у режији Петра Јовановића прва је копродукција СНП-а и Позоришта младих. У СНП-у, на жалост, још није играна и ова сезона би требало да буде сезона њене пуне афирмације.

У сезони која је већ почела премијером представе *Заједно*, очекује нас премијера представе *Берџове кочије или Сибилa* Велимира Лукића, у режији Ивана Церовића.

Две представе ове јесени већ у припреми изазивају велико интересовање: *Била једном једна земља*, по роману Душана Ковачевића, у режији Кокана Младеновића и *Скуљачи ђерја* Александра Саше Петровића, у режији Дејана Пројковског. Обе су већ у поодмаклој фази припрема.

Игор Павловић режира *Поновно уједињење две Кореје*, а млади Ђорђе Нешовић *Мишју ђрозницу* Аце Поповића. У другој половини сезоне планирана је копродукција са Народним театром из Битоља. У режији Вељка Мићуновића биће постављен комад по роману Бранимира Шћепановића *Искуљење*.

Планирана је турнеја по Северној Македонији са неколико представа, затим гостовања у Словенији и Босни и Херцеговини, као и учешћа на већини домаћих фестивала.

Жељко Р. Андрић, директор Опере

У години јубилеја Опере

*Премијера Травијате, Ере с онога свијета и Демона,
концертне активности, трибине,
новинственицијум*

И током ове, 163. сезоне Опера Српског народног позоришта наставиће да свим својим програмима обележава 75 година од обновљеног и континуираног рада. У оквиру програма којим ће се обележити јубилеј, наш оперски ансамбл је већ започео с припремама за премијеру опере Ђузепе Вердија *Травијата*, најстаријег наслова Опере СНП-а. Истовремено, ово је година када се навршава и 170 година од прайзведбе (1853) *Травијате*. Након више од четири деценије оперу ћемо премијерно извести у новом декору, са новим костимима и у новој режији. Вердијеву оперу режира Александар Николић, костиме креира Сенка Раносављевић, док је сценографија откупљена од оперског театра Ерфурт (Немачка). Премијера је заказана за 16. новембар 2023. године. У склопу обележавања јубилеја Опере планирамо и тематску трибину о опери *Травијата*. Трибину ће уређивати и модерирати културолог Ми-

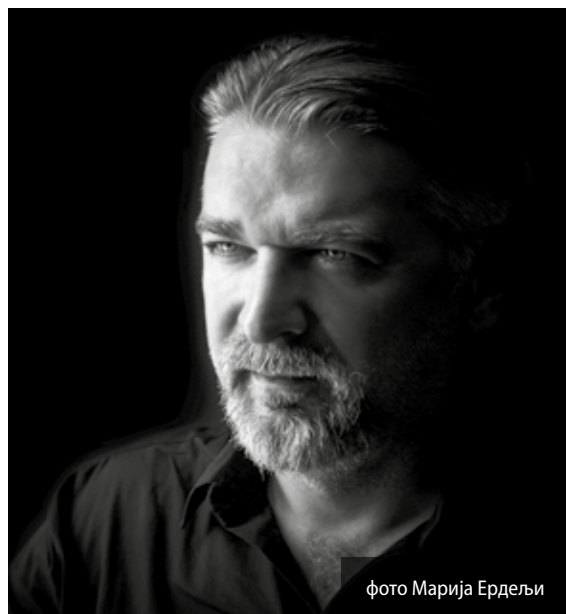

фото Марија Ердељи

лорад Стокин, а учествоваће дојавени и прваци Опере СНП-а.

Пре тога, 24. октобра, биће премијерно обновљена опера *Еро с онога свијета* Јакова Готовца. Након осам година ова комична опера, и публици једно од омиљених оперских наслова, наћи ће поново на нашем репертоару. Улогама Миће и Ђуле наши солисти Александар Саша Петровић и Лаура Павловић обележиће три деценије уметничког рада.

У децембру обележавамо век и по од рођења Сергеја Рахмањина и Фјодора Шаљапина тематском изложбом и концертом. На концертном програму биће заступљена музичка дела славног композитора, као и арије улога које су прославили једног од најчувенијих басова у историји оперске уметности.

У марту, за Дан Позоришта, премијерно ћемо извести оперу *Демон* Антона Рубинштајна. Нагласио бих да ће то бити прво извођење ове опере у нашем региону.

Сценографије за *Травијату* и *Демона* визуелно су веома импресивне и стилски упечатљиве, што ће на нашој оперској сцени и за нашу публику бити право освежење.

Истакао бих да је тренутно у току набавка нових гудачких инструмената за наш оркестарски ансамбл. Зато смо посетили највећи сајам музичких инструмената у Кремони (Италија) и већ смо формирали план куповине. Користим ову прилику да захвалим Покрајинској влади и Покрајинском секретаријату за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама, чија је подршка од кључне важности за обнову нашег инструментаријума.

Искрено се надамо да ћемо успешно остварити све наше планове на задовољство и нашег уметничког ансамбла и наше поштоване публике.

Оркестар Опере СНП-а, фото Марија Ердељи

фото Срђан Дорошки

Тони Ранђеловић, директор Балета

Од Ане Карењине до Ошела

СЕЗОНА ПРЕД НАМА

7

Балет је у претходној сезони уврстио наслов од изузетне важности за репертоар и уопште за балетску сцену. То је *Ана Карењина*, прва поставка истоименог Толстојевог ремек-дела испричана на сцени Српског народног позоришта балетским језиком, на музику Чајковског. Првенствено смо на ту чињеницу сви поносни. Сматрамо и да је наша визија *Ане Карењине*, у уметничко-сценском смислу, достојна Толстојевог ремек-дела и да завређује пажњу позоришне публике.

На почетку сезоне Балет добија у својим редовима нове чланове. Деветоро младих играча долази нам, како с наших простора тако и из иностранства. Њима је поверена шанса да се остваре у својим уметничким водама. Сигурно је да би без добрих педагога и, наравно, репетитора, тај пут био прилично тежак. Стога, ове сезоне Балет ће у својим редовима имати велика имена, могу слободно да кажем европска имена из света балета, који ће увежбавати Балет и дати им одличну припрему за неометано извођење представе на најбољем могућем нивоу. Конкретно, у септембру ће са нашим ансамблом радити Левенте Бајари, гост из Мађарске; у октобру очекујемо Александра Лукјанова, госта из Украјине; у новембру и децембру радиће Амалија Миндрутију из Румуније; од фебруара до марта Георги Постелнику, такође гост из Румуније.

Прошле сезоне смо најавили премијеру комичног балета *Којелија* Леа Делиба коју смо, због дугочекиване реконструкције ротације на сцени „Јован Ђорђевић“, морали да одложимо. Тако ће *Којелија* бити премијерна представа којом ће Балет СНП-а 29. септембра отворити своју сезону. Ова прича о чудном научнику Копелијусу и његовој лутки Копелији, стиже на нашу сцену после скоро 40 година. *Којелију* поставља Ђула Харангозо, прослављени играч и светски познати кореограф из Мађарске. Он није

непознат нашој публици – кореографисао је и режирао *Дон Кихот*, комични балет који публика воли и који је један од наших дуговечних наслова – изведен је 38 пута, пред скоро 20.000 гледалаца.

Након премијере *Којелије*, текући репертоар ћемо отворити белим балетом - *Лабудовим језером*, следи *Ана Карењина* и, у традиционалном низу од осам представа, за новогодишње празнично расположење, омиљени класик *Крцко Орашчић*. Планирамо да изведемо *Грка Зорбу* - у јануару, а потом да обновимо *Дон Кихот*, *Жизелу*, *Ромеа и Јулију*, *Охридску лејенду*, *Враћоланку*. Већ у марту почињу припреме за премијеру балета *Ошело*, на музику Бетовена, у кореографији и режији нашег цењеног кореографа Крунислава Симића. Тако ће ову балетску сезону обележити балетски наслови различити у стиливима: од класике која нам је на првом месту, до неокласике, савременог израза, чак и до модерне концепције која је примењена у светским балетским кућама и чија достигнућа пратимо. Да не заборавимо, ми смо национални балет, као што је то и наш театар, а Балет основу има у класичном балетском репертоару, где не сме бити великих одступања и експериментисања у избору наслова. Свакако, Балет у овој сезони планира да изводи представе које и даље могу да заинтересују савременог гледаоца.

ПОЗОРИШТЕ бр. 3 | 2023.

Ана Ђурић и Андреј Колчерију,
Ана Карењина, фото Срђан Дорошки

Александар Милосављевић

Белешка о Велимиру Лукићу

Увек елегантан, савршено моделиране фризу­ре с дубоким раздељком којим је покушавао да кро­ти бујну, таласасту косу, с вечитим осмехом који у исти мах заводи благонаклоношћу, наговешта­ва срдачну дружељубивост, али и (потајно) прети отровним цинизмом

Остаће упамћен као најмлађи директор Дrame Народног позоришта у Београду, као врстан песник који је у неокласицизму тражио, и пронала­зио, један од кључева за отварање тешких капија своје интимае, док је у псеудомитовима – које је сам осмишљавао и на којима је махом темељио своје драмске текстове – препознавао шифру уз помоћ које је могао слободно да проговори о властитом времену и описује тескобу на коју га је стварност осудила.

Својевремено ми се чинило да је мало ко веро­вао да би баш Велимир Лукић (1936–1997), такав какав је био, уистину осећао ову врсту тескобе. Био сам, међутим, сигуран да су му безрезервно верова­ли љубитељи поезије, вероватно сабраћа песници, а можда и тек понеки кафански пријатељ. Критичари су хвалили његову поезију, тврдећи да је она основа Лукићевог драмског списатељства. Подозрење је, наиме, провоцирала чињеница да је Велимир Лукић, упркос садржају својих драмских текстова, био успе­шан члан тадашњег друштва.

У театру се – као писац, драматург, директор Дра­ме и управник Народног позоришта, а доцније, на самом крају каријере, и уметнички директор Атељеа 212 – сналазио савршено. Студије је дипломирао као студент Јосипа Кулунџића, оснивача катедре за дра­матургију на београдској Академији за позориште, филм и телевизију. У театар је, уосталом, и ушао као аутор драма. Оне су му, уз изузетну ерудицију, широ­ко опште знање и брзину драматуршког мишљења, отварале сва врата, али су – и због своје тематике и по свом литерарно-драмском поступку – још жешће будиле недоумице и увек изнова актуелизовале дилему: да ли и колико веровати у субверзивност драмског писца који живи животом успешног интелектуалца у временима која су била довољна „олов­на“ да се о њима без озбиљних последица могло писати само у алузијама и уз помоћ вешто конструи­раних алегорија.

Пред таквим се дилемама и од таквих се питања Лукић бранио – иронијом. Сећам га се као краља разговора у којима се са саговорницима поигравао

Велимир Лукић, 1960.
фото Архив Народног
позоришта у Београду

вратоломним ироничним обртима, невероватним козеријама и несвакидашњим шармом. А било је то у доба када је Београд био ако не светска, а оно сва­како европска престоница интелектуално заводљивог шарма и кафанске духовитости. Е, у таквој атмос­фери Веца Лукић је имао статус владара.

Увек елегантан, савршено моделиране фризу­ре с дубоким раздељком којим је покушавао да кро­ти бујну, таласасту косу, с вечитим осмехом који у исти мах заводи благонаклоношћу, наговештава срдачну дружељубивост, али и (потајно) прети отровним ци­низмом, увек спреман да се аргументовано и савр­шено поткованим знањем и с ништа мањом инфор­мисаношћу, прихвати било које приче из мадерског или ма ког другог тематског арсенала – од фудбала до међународне политике, од градских трачева до историје уметности – Лукић је редовно бриљирао, суочавајући већину својих савременика с недоу­мицом: да ли је у својој аргументацији озбиљан, да ли он то заиста мисли или нас само вуче за нос и увлачи у померену стварност још једне своје машта­рије (безмало борхесовске), засипајући нас, притом, неисцрпном количином цинизма којим, с једне стра­не, потврђује своју интелектуалну супериорност, док, с друге, указује на игнорантство, наивност и не­пућеност сабеседника.

Такве вечери и овакви „разговори“ – који су за­право тек формално могли да буду дефинисани као вербална размена мишљења – били су својеврсни ватромети и демонстрација особеног духа (и ду­ховитости) једног човека – Велимира Веце Лукића. Истовремено, комотно су могли да буду и јавни ча­сови усмене драматургије – управо у духу славне михизовске кафанске, усмене књижевности; била су

то, наиме, предавања на тему приповедног драмског стваралаштва које извире из пребогате маште аутора, из разноврсних митова мутног порекла; биле су то приповести саткане од првих вести у ТВ Дневнику и са насловних страна дневних новина, чаршијско-кафанских нагађања, досељене прстохватом сензационализма, а зачињене супеном кашиком екстракта ерудиције, пуном шаком рафинираног хумора, те запршком од финог цинизма.

Такви су заправо и Лукићеви драмски комади. Готово сви, осим његове последње написане (и одигране) драме *Santa Maria della Salute* о несудебној у животу а оствареној у стиховима љубави Лазе Костића и Ленке Дунђерски. Утемељене у измаштаним легендама из древне старине, зашећерене прошлосту и митским јунацима, отровне према властитој епоси и њеним актуелним актерима, његове драме су оштро и хируршки прецизно засецале у само ткиво ондашње друштвене и политичке стварности, немилосрдно су млатиле по девијацијама у којима смо тада живели и на које смо, махом кетмански, пристајали, а на које је и он сам, као дугогодишњи руководилац националног престоничког театра, награђивани драмски писац и песник, угледни друштвено-политички субјект, евидентно такође пристајао. Или, међутим, ипак није.

Јер, Велимир Лукић је првенствено био песник, драматичар и приповедач; у просторима уметности за себе је изборио слободу да се поиграва стварношћу, али и – самим собом. А то је значило да и самог себе, на изванредан начин, изложи убојитости властите ироније. Осим у неконвенционалним разговорима, када би демонстрирао самоиронију, такав је Лукић био и као драматичар. Отуда у многим његовим драмским делима препознајемо преиспитивање властите интелектуалне позиције у контексту опресивних друштвено-политичких околности.

У једном часу наше историје се, међутим, учинило да су алегоричке драме и езоповски језик приповедања неповратно припали прошлости те да данашње ауторке и ауторе ништа не може да спречи или ограничи у намери да о свим аспектима стварности проговоре отворено и директно. Тада је – учинило нам се – и драмски опус Велимира Лукића, након сјајне сомборске *Анабеле* у режији Кока на Младеновића, постао *passé*.

Времена су се, тврде, променила, мада је, видимо, све остало исто. Можда ће инсценација једне од Лукићевих драма показати како данас по том питању ствари уистину стоје.

Пишући драме, Лукић следи траг констатације Томаса Стерна Елиота који у свом спису *О поезији и драми* вели: „Ако песничка драма треба поново да освоји своје место, она мора, по мом мишљењу, да

се отворено такмичи са прозном драмом. Као што сам рекао, људи су спремни да се препусте стиху кад он долази са усана особа одевених по моди неког далеког доба: треба их навести да га слушају и кад долази са усана оних који су одевени као и ми сами, који живе у кућама и становима као што су наши. Гледаоци су спремни да приме поезију кад је рецитије хор, јер је то нека врста рецитације, што им служи на част“.

Осим стиха као формалног одређења, Лукић за своје драмске текстове из поезије црпи ауторефлексивност и наглашену емоционалност, а из богатог фонда драмских жанрова и поступака он својим комадима дарује елементе фарсе, драме у ужем смислу и трагедије, у стихове драмских комада уноси прецизну карактеризацију ликова, сложеност односа који се успостављају између драматис персоне и, понајпре, ритам сценске игровости. Не треба сметнути с ума да је најбоље комаде – међу које несумњиво спада и фарса *Берџове кочије или Сибила* – Лукић писао у временима доминације филозофске драме, али и у доба све интензивнијих и широк одјека драме апсурда те не смемо искључити ни утицај који је на његово драмско стваралаштво потицао из ових извора. Уосталом, апсурд је, као поглед на свет, уткан у многе Лукићеве комаде, а филозофски дискурс, између осталог и као одраз сартровски схваћеног ангажмана, не само што је водио ка алегији, него се и логично рефлектовао на плану онога што теоретичари препознају као Лукићево „филозофско дозирање“, а из којег је, дабоме, произлазио конкретан ауторов критички став пре свом времену и тада актуелном друштвено-политичком контексту.

Иза наслова *Берџове кочије или Сибила* који реферише на ауторову интенцију онеобичавања, наводи се бизарна прича о луткама које би требало да реструктурирају стварност, о неслућеном потенцијалу сурогата од којих се очекује да овај свет учине бољим, оплемене га. Но, у луткама се налазе и све дихотомије које карактеришу и човека – и добро и зло, и нада и скепса, и жеља за миром и потреба за деструкцијом... И све ово аутор урања у стварност властите епохе, почетак шесте деценије прошлог столећа, у епоху за коју, не без ваљаних разлога, веле да је детерминисала потоње деценије па и садашњицу. А она је, као што знамо, обележена све интензивнијом доминацијом вештачке интелигенције, светом који препознајемо као матрикс, надом која се преплиће са стрепњом да ће технологија променити цивилизацију...

Но, о правим разлозима због којих се одлучио да на сцену постави *Берџове кочије или Сибила*, Лукићев комад из 1963. године, аутентичне разлоге ће свакако изнети редитељ ове представе која настаје у Српском народном позоришту.

Позоришна бајка *а целом свету*

*Разговор са Иваном Церовићем, редитељем
Бертових кочија или Сибиле Велимира Лукића.
Премијера: 21. септембра 2023.
сцена „Пера Добриновић“*

сцена из представе
Бертове кочије или Сибиле
фото Марија Ердељи

„Ниједан наслов није случајан, али наслов драме Велимира Лукића *Бертове кочије или Сибила* то изразито није. Сам Лукић каже да је његова фарса која носи елементе озбиљне бајке већ у наслову сукобна и да је основни сукоб овог комада између догме и живота. Догму у наслову представља послушни Берт који стално тера своју кочију укруг поштујући вољу свог творца Свена, а живот је Сибила, лутка која је, као и живот, пуна парадокса – она је и слободна и заробљена, логична и нелогична, оптимистична и песимистична, блудна и чедна, истовремено и срећна и несрећна. Лутка Сибила, за разлику од Берта који је помало аутомат, поседује емоције и слободну вољу што су основни елементи људске природе – и највећа је препрека за функционисање модела друштва којем тежи Свен“ – каже **Иван Церовић**, редитељ Лукићеве фарсе *Бертове кочије или Сибила* која ће бити први пут постављена на сцени СНП-а.

Бојидар Кнежевић, драматург и
Иван Церовић, редитељ *Бертових кочија*
фото Срђан Дорошки

На чему се заснива Ваша поставка и зашто се одлучили за овај Лукићев комад?

Позабавили смо се појмовима на које се ослања ова „фарса у два чина“, како стоји у поднаслову комада – али смо увели један нови термин који ће прецизирати нашу поставку. Ти појмови су утопија, дистопија и – новоуведена с наше ауторске стране – фактотопија. Наша „Сибила“ жели да своју дистопијску причу утемељи на фактографским елементима: на реалним историјским догађајима, на препознатљивим митовима и на општепознатим мотивима и феноменима из политике, религије, филозофије, медија и на референцама из културе, укључујући и поп културу, а наш циљ је да публика, кроз догађаје чији су актери оживљене лутке, препозна парадигме стварности која нас окружује.

Премда су Лукићева, не баш увек јасна, алегорија и „уже“ посматрање света вероватни узрок што ова драма никад на сцени није досегла оне висине које, у идејном смислу, најављује па и додирује. Наша поставка потрудиће се да, с једне стране, „прошири“ алегорију на комплетну цивилизацију, а с друге, да догађаје у драми учини и позоришно конкретним и универзално препознатљивим за гледаоца.

Шта у овој поставци значи конкретан и препознатљив позоришни догађај? Да ли је у једној алејорији ипак нешто моћно?

Наравно да јесте. Ако оно што се на сцени буде догађало, уз придржавање основног сижеа о грађењу

Григорије Јакишић као Хајнрих и Анђела
Пејинар као Сибила, фото Марија Ердељи

једног друштва уз помоћ оживљених лутака, буде директна парадигма препознатљивих догађаја, прича, митова и феномена из нашег досадашњег колективног искуства, ова алегорична биће перципирана као нешто познато. Страшно – али познато. И баш то препознавање учиниће је још страшнијом.

Конкретних догађаја и феномена у представи има много. Ево неколико примера: дрво сазнања и изгон из раја, спаљивање вештица (кажњавање), социјална револуција, пропаганда, манипулисање истином, дискриминација, репресија, говори тоталитарних вођа итд. Можда ћемо препознати Хитлера или Мусолинија, а можда и Чаплина из „Великог диктатора“, можда ће нас стално мењање и прилагођавање правила и химне подсетити на Орвелову „Животињску фарму“. Важно је напоменути да ће ови догађаји и феномени бити коришћени само као препознатљиви обрасци и парафразе и да ће бити потпуно инкорпорисани и прилагођени свету оживљених лутака.

Актуелно vs. Вечно?

Увођењем поменутог „фактотопског“ метода у чин стварања представе остајемо на линији позоришне алегоричности, али, истовремено, улазимо и у подручје актуелизације и ангажованости у позоришту. Да не буде забуне, не ради се о дневно-политичком и локалном ангажману – наша „Сибилла“ биће нека врста конкретне позоришне бајке о целом свету која ће, дубоко смо уверени, бити препозната као нешто што нам се свима управо догађа, и то на планетарном нивоу. Дакле, не ради се о пројекцији будућности и није у питању нека будућа „осамдесет четврта“, нити

се бавимо анализом прошлости – наша „Сибилла“ дешава се управо сад.

Ипак, наша амбиција иде и даље – надамо се да ће гледаоци разумети да је наша фактотопска парадигма заправо парадигма комплетне цивилизације и да се човечанству, у различитим варијацијама, дешава одувек. Надајмо се – не и заувек.

„Сибилла“ ошвару йишане о односу йојединца и друшћивеной колекћивийейи, слободе и сисћема. Какав одјек „Сибилла“ има у садашњем времену?

Појединачног човека одређује људска природа, он по њеним законим живи и делује, а људско друштво функционише по променљивим арбитражним правилима која су, у мањој или већој мери, у сукобу са појединачним људским природама. Ту је смисао сваког мита па и овог позоришног. „Сибилла“ је нека врста циркуларног позоришног мита о сталном понављању стварања и уништавања света којем нема краја. Или га можда има?

Парадоксално је што је сваки тај свет који је створен због људи и за људе пропао управо због оних којима је намењен. Човечанство у својој досадашњој историји делује као деструктивна „појава у природи“ – чини нам се да је у свако досадашње људско друштво неко уградио механизам за поништавање. Нажалост, изгледа да то црвено дугме за самоуништење свако од нас носи у себи. На свету се још није родила генерација која то дугме није притиснула.

На срећу, свет се, бар засад, обнављао и обнављаће се и даље. Или можда неће? – каже наш саговорник Иван Церовић.

Ивана Илић Киш

Милан Новаковић као Родриго и Александра Пејић као Естера
фото Марија Ердељи

Алекса Јовчић као Рајмонд и Тијана Милованов као Одила
фото Марија Ердељи

Ивана Панчић Добродолац као Жермен, Александар Сарапа као
Ђорђо и Марко Савковић као Клео, фото Марија Ердељи

Божидар Кнежевић

Бертове кочије или Сибила

Драма/Ћуршка белешка

Небојша Савић као Свен
фото Марија Ердељи

Користећи елементе бајке о чаробњаку-алхими-чару и мита о стварању света, Велимир Лукић је у својој драми *Бертове кочије или Сибила* на алегоричан начин покушао да прикаже драму савременог човека и његово мучно искуство са друштвом и историјом тако што је (алегоријски) описивао своје доба, своју епоху и друштво у којем је живео (и које је он сам, у доброј мери, доживљавао као диктаторско).

Иако се Велимир Лукић, на неким местим у ко-маду, приближава ситуацијама карактеристичним за утопијске (односно антиутопијске, како топијске – речју, дистопијске) приче, његови алегорички догађаји остају на нивоу вербалних назнака и асоцијација (можда и због могуће репресије тадашњег режима – али да не улазимо у ту врсту мотива). Због тога је била неопходна коренита драматуршка промена фокуса, на основу које је и настала баш оваква представа.

Бавећи се, с једне стране, „појачавањем“ дистопијског ракурса саме приче, на крају смо дошли до дефинисања сасвим новог појма, којим описујемо наш ауторски дискурс (унутар већ поменутог и познатог дистопијског ракурса) – тај појам је фактотопија. Најједноставнији одговор на питање шта је то фактотопија јесте - фактографска дистопија. Фактотопија је заправо метод који у алегоричке елементе покушава убацили препознатљиве моделе које ће гледаоци препознати као моделе по којима функционише и њихов живот.

С друге стране, ова „Сибила“ је у доброј мери и мит о стварању света (јер је алхимичар Свен приказан не само као човек који покушава да изгради савршено друштво, него као демијург који прво ствара свет који ће касније уређивати).

Веродостојност мита се, готово по правилу, не да утврдити, јер се мит налази у сфери ониричног, немогућег и фантастичног – али и свакодневни живот је органски део сваког мита и баш је то репер према коме „конзументи“ тог мита могу да упореде дела и

последнице митских јунака и донесу суд о њима. Кад у позориште постављате једну алегоричку причу о стварању и уређењу света, веома сте близу том „митолошком терену“. Ваш мит је, наравно, само псеудо-мит и поступци којим га ви стварате карактеристични су само за театар, али начин на који ће тај позоришни мит гледаоци-конзументи процењивати исти је као код правог мита.

Али, још једном, то није прави мит. Због тога је у причу било неопходно увести елементе као што су табу, тотем, ритуал, али и неке од познатих „организационих“ парадигми, као и препознатљиве технике „управљања“ светом.

Представа

Заједно

Ане Ђорђевић

премијера у СНП-у, фото Владимир Величковић

Из разговора с редитељком Јаном Маричић након тивајске премијере и рејризе 6. и 7. августа о јоркој комедији Заједно, по шекспировој Ане Ђорђевић, представи која је настала у копродукцији Српској народној позоришћу, Београда, Центра за културу Тивај и Културног центра Панчево.

Премијера и рејриза у СНП-у: 13. и 24. септембра, сцена „Пера Добриновић“

Како је било у Тивају?

У Тивту је било заиста врло лепо, прво ми смо били топло и срдечно дочекани, публика није имала појма шта да очекује, јер то је нов комад писан по мотивима једног француског филма и онда смо некако дошли на публику као на неку табула рази, нити су они знали шта од нас да очекују нити ми од њих.

Занимљиво. Прочитала сам да су неки окарактерисали да је представа јорка комедија.

Јесте, зато што је то једна прича о породици која се окупља након пет година, за столом, за ручком, а повод је седам дана од смрти једног доминантног оца породице који је контролисао те односе и онако их држао на некаквом стендају. Сада, када њега више нема, породица се и распада и окупља у исто време. Ето, то је нешто што је интересно, ми смо пошли од те тезе која је и некако блиска нашем менталитету, јер када је Ана Ђорђевић адаптирала, односно писала овај комад, њена адаптација је ишла у правцу ослањања на наш менталитет. А, онда смо глумци и ја још више то појачали, подржали и пошли од те тезе да вероватно највеће трауме, оштећења и невоље које нас највише коштају и боле долазе управо од наших најближих, из нашег породичног окружења, а касније у животу, када као последица

ДРАМА

15

ПОЗОРИШТЕ бр. 3 | 2023.

Бојана Ординачев, Ненад Пећинар, Гордана Ђурђевић Димић, Јасмина Вечански Кујунџић и Бранислав Јерковић, премијера у Тивту, фото Душко Миљанић

свих тих наших траума чинимо грешке или наилазимо на животне потешкоће, нико нас тако не подржи и не разуме безусловно као породица. И то је, с једне стране, парадоксално, у великој мери духовито, а на крају крајева истинито, а када је нешто истинито онда је то у позоришту и узбудљиво.

Веома честіо сарађујемо са Аном Ђорђевић, ви сће ѿосітали неки ѿандем.

Сасвим случајно, или не, ово је трећи пут да Ана и ја сарађујемо, прво смо радиле један комад *Човек висине*, такође у копродукцији Црне Горе и Бео-Арта, онда сам радила децу представу *Човек ни на небу ни на земљи* у „Бошку Бухи“, такође по Аниној драматизацији, и ево, ово је сада трећи пут. Некако је тако кренуло спонтано и та сарадња врло добро функционише, јер Ана је, ипак, редитељка. То је врло згодно када редитељи пишу зато што познају и осећају драматургију позоришта и знају некако шта су евентуални проблеми и захтеви у самом процесу који се одвија између редитеља и глумаца.

Глумци су из СНП-а...

Јесу, већина њих Ненад Пећинар, Гордана Ђурђевић Димић, Југослав Крајнов и Бранислав Јерковић, а поред њих ту су Јасмина Вечански испред Културног центра Панчево и Бојана Ординачев, као гошћа.

Ви сће све ѿо сіавили у саі времена?

Јесам, да...

Тако ѿешку ѿему и ѿакви ѿородични односи, сіало у саі времена.

И то је испало као некаква контраверза око ове представе, што ја уопште нисам очекивала, али доста људи говори о том трајању. Једни кажу да је то изванредно трајање за савремену публику која нема баш много стрпљења, или има пуно обавеза, други, пак, кажу па шта је то, да ли је то целовечерња представа, је ли то нешто недовршено. Међутим, ја сам става да кад је нешто довољно интензивно и ако има свој почетак, крај, обрт и све оно што Аристотел налаже, онда некако није ни важно колико то траје. Немам доживљај да је публика ускраћена за било шта након тих сат времена.

[...]

*Соња Тодоровић Шејрѿ,
уредница емисија „Маске“
(Из разговора за Радио Београд 2,
емитовано 10. августа 2023)*

Заједно

Премијера у Српском народном позоришту,
13. септембра 2023.

Представа *Заједно* која је окупила уметнике из Србије и региона по тексту Ане Ђорђевић премијерно је изведена у Српском народном позоришту. У глумачкој подели су се нашли Гордана Ђурђевић Димић, Ненад Пећинар, Јасмина Вечански Кујунџић, Бојана Ординачев, Бранислав Јерковић, Југослав Крајнов.

Након премијере у Тивту почетком августа, представа *Заједно* према тексту Ане Ђорђевић и у режији Јане Маричић нашла се и пред новосадском публиком на сцени „Пера Добриновић“ СНП-а. Овим драмским комадом, рађеним у копродукцији СНП-а, БеоАрта, Центра за културу Тиват и Културног центра Панчево, почела је нова сезона Дrame нашег најстаријег театра.

Представа *Заједно* се на сатиричан начин бави породичним односима који варирају на скали од нетрпељивости, осуде љубоморе, до јачања заједништва и слоге међу њима. На парастосу који се дешава седам дана од смрти оца породице отварају се дуго заташкаване, непријатне, готово стереотипне теме и јасно се приказује миље једне грађанске породице и апсурд међуљудских односа који владају међу њима.

Јана Маричић, редитељка представе: „Моја генерација је одрасла у бучним дневним собама у којима се вечито расправљало о политици и наравно неизбежно питање ко са ким спава и од кога то крије. Ово је комедија или популарно на енглеском *dramedy*...

Ово су драмска питања, питања породичне драме, али су наши глумци врло духовити и мислим да ће се људи добро забавити, пре свега.“

Истина која се крије иза сваке породичне завесе, а која је овог пута огољена на Малој сцени, само дубоко поткрепљује чињеницу да смо сви у истом вртлогу ироничне суштине која каже да се даavimo у нарушеним и осакаћеним породичним односима, али да су управо они ти у којима налазимо спас од потонућа.

Милица Ранчић, „Културни дневник“, РТС 1

Ex libris

Душан Ковачевић:

Била једном једна земља

„Не плаши се, читаоче. Брод на коме си, истина, нема ни кормило ни кобилицу. Ни једра.

Давно су зарђали чекрци и иструлела је палуба којом, налик усољеним бакаларима, главињају морнари.

И брод пропушта воду, али за дивно чудо и даље плови ношен ћудљивим струјама мора као подводним моторима, час на исток, час на запад, север и југ.

И нема компаса на броду и мапе су давно попушене и очи избелеле од гледања у пучину. И све је поједено.

Али, на броду има капетан и има ко да подигне дурбин и да оно што види запише у дневник.

И једног дана, 6. априла 2141. године у зору, капетан је угледао кроз месингани обруч дурбина како према броду плови нешто. НЕШТО... што га је страшно уплашило. Рука му је задрхтала. Када је угледао - али, о том-потом.

Да си кроз тај дурбин и ти, читаоче, погледао, видео би људе који су живели двеста година раније.“

Душан Ковачевић

По мојим романима Душана Ковачевића

Редитељ: **Кокан Младеновић**

Драматизација: Кокан Младеновић, Светислав Јованов и Мина Петрић

Драматурзи: Светислав Јованов и Мина Петрић

Сценографиња: Марија Калабић

Костимографиња: Александра Пецић Младеновић

Сценски покрет: Андреја Кулешевић

Композитор: Арпад Серда

Лектор: Др Дејан Средојевић

Асистенткиња редитеља: Андреја Каргачин

Играју: Марко Марковић, Марта Береш, Милован Филиповић, Радоје Чупић, Аљоша Ћидић, Југослав Крајнов, Бојана Милановић, Гордана Ђурђевић Димић, Пеђа Марјановић, Анђела Пећинар, Душан Јакишић, Ненад Пећинар, Александар Гајин, Александра Плескоњић, Миа Симоновић, Бранислав Јерковић, Тијана Максимовић Бошњак, Јелена Антонијевић и Ивана Панчић Добродолац.

Премијера: 14. октобар 2023, Камерна сцена

Репризе: 17, 18, 19. и 21. октобра

Кокан Младеновић у раду са глумачким ансамблом
фото Марија Ердељи

Драма у гостима и на фестивалима

68. Стеријино позорје

Чеџири наираде за Што на поду спаваш

Представа *Што на поду спаваш*, према истоименом роману Дарка Цвијетића, у режији Кокан Младеновић, у копродукцији Српског народног позоришта - Нови Сад, Градског драмског казалишта „Гавела“ - Загреб, Народног позоришта Сарајево и МЕСС Сарајево, изведена у два термина 27. маја у такмичарској селекцији 68. Стеријиног позорја, освојила је четири награде:

- Стеријина награда за глумачко остварење

Саши Крмпотићу

- Стеријина награда за сценски покрет

Амили Терзимехић

- Стеријина награда за драматизацију

**Кокану Младеновићу, Мини Петрић,
Дарку Цвијетићу, Дубравку Михановићу и
ансамблу представе**

- Награда продуцентске куће „Scomediasco“ за епизоду **Александри Плескоњић** (жири у саставу Даринка Николић, председница, Соња Дамјановић и Игор Бурић)

Жири 68. Стеријиног позорја – Љиљана Пешикан Љуштановић, професорка универзитета (председница Жирија), Иста Степанов, балерина и кореографкиња, Иван Меденица, театролог и позоришни критичар, Јуре Новак, позоришни редитељ и Валентин Венцел, глумац.

10. фестивал „Нови тврђава театар“ у Чортановцима

Што на поду спаваш и Сања Ристић Крајнов

Што на поду спаваш најбоља представа „Новог тврђава театра“, награда редитељу представе Кокану Младеновићу и писцу Дарку Цвијетићу. Представа настала у копродукцији Српског народног позоришта, Градског драмског казалишта „Гавела“ из Загреба, Народног позоришта и фестивала МЕСС из Сарајева. Награда и **Сањи Ристић Крајнов** за улогу Слепице Стефаније у *Поеџеси*, по тексту и у режији Виде Огњеновић, а представа је настала у сарадњи Новог тврђава театра, Чортановци и Српског народног позоришта.

- Специјална награда за текст и изведбу - Дарку Цвијетићу за представу *Што на поду спаваш*, по роману Дарка Цвијетића, у режији Кокана Младеновића
Образложење: Улога Дарка Цвијетића је од прворазредног значаја за укупан доживљај представе *Што на поду спаваш*. И као писац и као глумац, он нас хвата за руку и трком поведе кроз кишу метака као поетских слика до неба које не пуца. И за то путовање му велико хвала.

- Награду за најбољу режију - Кокану Младеновићу за представу *Што на поду спаваш* по роману Дарка Цвијетића, у режији Кокана Младеновића

Образложење: Кокан Младеновић као награђени редитељ суверено и одмерено користи сценске метафоре у идеалном складу са глумачким ансамблом који делује да га одлично разуме и прати. Кључан редитељски поступак био је избор писца за улогу наратора, који је покретач сценске радње, али и нешто као портал за откључавање многих других нивоа интерпретације и значења. Кокан Младеновић препознатљивом редитељском композицијом ствара упечатљиво, јасно и чисто уметничко дело, које делује изненађујуће ново.

Што на поду спаваш, фото промо

– Награда за најбољу представу - *Шћо на ѿоду сѿа-ваш* по роману Дарка Цвијетића, у режији Кокана Младеновића

Образложење: Сви елементи награђене представе – текст, режија, глума, употреба простора, покрет, музика (...) – о теми која је много пута позоришно обрађивана (крвави, ратни распад СФРЈ), сада проговарају и делују оригинално, свеже, веома емотивно. Од почетка до краја представа не скреће са пута суштине онога о чему говори, пута човечности, љубави, достојанства, и поред свих ужаса и патње у догађајима који су на овим просторима оставили дубок траг.

– Награда „Милан Лане Гутовић“ - Сања Ристић Крајнов за улогу Слепице Стефаније, у представи *Поеѿе-са Виде Огњеновић*

Образложење: Сања Ристић Крајнов у улози Слепице Стефаније остаће запамћена по томе што је имала једну сцену, а оставила трајан траг. Бравурозно је приказала сложени, трагикомичан карактер жене из народа, принуђене да се сналази како би у бурним историјским временима обезбедила себи корицу хлеба, али и сачувала достојанство бројних безимених народних песникиња.

Сања Ристић Крајнов у улози Слепице Стефаније, фото Срђан Дорошки (10. Нови тврђава театар)

Жири 10. фестивала „Нови тврђава театар“:
Емина Салаи Елор, Игор Бурић, Никола Завишић
29. августа 2023, Чортановци, вила „Станковић“

На 50. ИНФАНТ-у

Јеванђеље ѿ Ф. М. Досћојевском најбоља представа

Жири 50. ИНФАНТ-а (Интернационалног фестивала алтернативног и новог театра), у саставу: редитељ Дејан Дуковски, драмски писац Слободан Скерлић и глумица Тања Пјевац, донео је једногласну одлуку да награда за најбољу представу у целини припадне представи *Јеванђеље ѿ Ф. М. Досћојевском* у режији Јернеја Лоренција, у извођењу ансамбла Српског народног позоришта. Упркос великој конкуренцији и квалитету свих представа на фестивалу, овом одлуком жири жели да истакне вредност заједничког и посвећеног истраживачког процеса целог ансамбла који нас води кроз узбудљиву расправу и судар вечитих тема које се тичу свих нас, а из универзума Достојевског.

сцена из представе *Јеванђеље ѿ Ф. М. Досћојевском*, фото Марија Ердељи

Ана Тасић

Обрачуни са вампирима

Криџика - Последњи балкански вампир

Б ајковити и чудновати свет, али у знатно мрачнијим и безнадежнијим одсјајима доноси и представа *Последњи балкански вампир*, нова сарадња писца Дејана Дуковског и редитеља Александра Поповског. За текст се може рећи да је гротескна и метафорична, трагична и комична, хорор фарса која приповеда о лову на вампире у некој недођији, где је живот поклопљен тамом страха и насиља. Реч је о значењски подстицајном делу које се критички обрачунава са балканским менталитетом, понорима патријархата, празноверјем и примитивизмом, што је све зачињено апсурдним нијансама.

Редитељ Александар Поповски овај текст на сцену поставља у интригантној, зачудној и стилизованој форми која одговарајуће одражава живот у једном међусвету, између стварности и фикције, место батргања живих мртваца, у покушајима да угасе ноћ. Позорница је на почетку одређена завесом осликаном природом, пустим брдима и долинама, испред које почиње епска приповест. Овај естетски неизазован приказ касније замењује визуелно врло промишљен, симболички ефектан ентеријер, који се указује након пада завесе. Дефинише га присуство огромног голог дрвета, чије су гране направљене од металних цевчуга, које се могу тумачити као симболички одраз индустријског силовања природе (сценографија Александар Поповски и Жељко Пишкорић).

Игра глумаца у целини не кореспондира довољно основном редитељском приступу, не прати суптилнију поетику која отвара аутентичан одраз симболичког живота испод земље, кроз сцене кошмарног гегања зомбија (кореограф Сташа Зуровац), губљења у магли, уз звуке хипнотичке индустријске музике са етно мотивима (композитор Марјан Нећак). Са друге стране, глумци у највећој мери играју грубље и једнодимензионалније, често у превише повишеном тону, без финијих нијанси, што је највећа мана представе. Упадљиви изузетак је трио женских ликова, Анђелина (Вишња Обрадовић), Јана (Јована Балашевић) и Ђурђа (Јована Стипић Радошевић), које наступају са задивљујуће усаглашеним покретима, одразима њихове скрушености и обесправљености, у друштву које бахато воде мушкарци. Значењски је инспиративан лик Малог (Милован Филиповић), помоћника вампирције Курте (Ненад Пећинар), наивне блесе, налик Луди Краља Лира која препознаје филозофски смисао незнања. Тај филозофски, као и метафорични ниво значења представе, њена је највећа вредност, нарочито у тренутку спознаје да смо сви вампири који се множимо у мраку, далеко од светлости.

Текст објављен у „Политици“, 23. јуна 2023.

ДРАМА

21

ПОЗОРИШТЕ бр. 3 | 2023.

сцена из представе *Последњи балкански вампир*
фото Марија Ердељи

Дивна Стојанов

Дискретни шарм балканског вампиризма

Кришика – Последњи балкански вампир

Редитељ: Александар Појовски, преводитељка с македонској: Вера Василић, сценографи: Александар Појовски и Жељко Пишкорић, костимографиња: Миа Појовска, композитор: Марјан Нећак, кореограф: Сјаши Зуроџа. Премијера: 17. мај 2023, Српско народно позориште

Људски осећај да су извори задовољења потреба, жеља и хтења коначни и временом пресуше, укључујући ту и изворе љубави, новца, доброте и племенитости – корен је многих рђавих дела. Готово свему приступамо са идејом да постоје два избора – или да будемо вампири или да дозволимо да будемо вампиризовани. Или да ми исисамо сокове задовољства или да то ураде нама.

Ово је основна премиса црне комедије *Последњи балкански вампир* Дејана Дуковског и редитеља Александра Поповског. Локално становништво малог балканског села које више не може да поднесе терор вампира који чини разне страхоте у њиховом селу позива у помоћ ловца на вампире Курту (Ненад Пећинар) и његовог помоћника Малога (Милован Филиповић). Сеоски вампир силује, краде, убија животиње и упушта се у ситне злочине, попут вршења нужде по питама које су направиле домаћице.

Долазак странца открива хипокризију мештана: свештеника који не верује у Бога (Милорад Капор),

невиних девојака које су проститутке (Вишња Обрадовић, Јована Балашевић, Јована Стипић Радошевић), дете које је заправо старац (Душан Јакишић), комшију по имену Вампир који заправо није вампир (Бранислав Јерковић), мудрог лудака (Марко Марковић) и корумпираног кмета (Игор Павловић). Све је супротно од онога како се чини. Текст представе, јасно је, као да је испао из Гогољевог шињела. Гогољ у *Ревизору* пише: „Не кривите огледало ако вам је лице ружно“, и на том трагу настаје и *Последњи балкански вампир*. Ова порука, иначе, често се чује са наших позоришних сцена. Подсетимо, представа *Ревизор* имала је премијеру у истом позоришту крајем јануара ове године. Осим што следи Гогољеву матрицу, *Последњи балкански вампир* тачно адресира савремене проблеме нашег друштва. Поред проблема хипокризије, Мудри Лудак говори о загађењу ваздуха, неактивности институција и недостатку исправних вредности у друштву. Лик Малога можда је најинтересантнији у целој представи. Он је пратилац

Бранислав Јерковић, фото Марија Ердељи

Курте, често изгубљен у својим мислима. Понекад не успева да разуме једноставне задатке и питања, али је изврстан у закључивању дедукцијом и цитирању латинских изрека. Први решава случај села вампира, а последњи постаје вампир.

Представа има изузетно добар ритам када је у питању прелазак из сцене у сцену, појављивање нових и већ виђених ликова, као и добар ритам у дијалогу. Међутим, делује као да има три краја – прво, прича се завршава на вербалном нивоу, затим кроз кореографију, и на крају, исте информације се потцртавају сонгом. Снага поруке изгубљена је у репетитивности која говори да су сви ликови заправо вампири који бахатошћу, неморалношћу и нељудскошћу повлаче и самога Курту у своју вампирску мрежу. Међутим, мора се рећи да су сва три краја, гледајући их засебно, врло добро изведена и осмишљена.

Оно што издваја ову представу од других продукција српског театра је њена естетика. Курта носи крзнени, огроман капут, Удовица (Тања Пјевац) је окићена венцом од паприка који тера зле чини, Поп је обучен као диско звезда... Да је Тарантино имао прилику да режира *Ревизора* или *Дојвил*, вероватно би то изгледало као *Последњи балкански вампир*. Костими и сценографија подсећају на естетику и атмосферу Тарантиновог филма *Подлих осам*. Из последњих редова гледалишта од ловца на вампире Курте лако може да вас се учини Курт Расел из *Подлих осам*. Музика неодољиво подсећа на шпагети-вестерне зачињене балканским мелодијама. Ови елементи, заједно са стилем глуме који понекад очарава својом реализмом, али брзо и лако прелази у апсурд и комедију, сјајно граде причу. Хумор који прожима представу настаје из инхерентне апсурд-

Вишња Обрадовић, Јована Балашевић,
Јована Стипић Радошевић, фото Марија Ердељи

ности ситуација, наглашеног стила глуме и вештог коришћења ироније у дијалогу. Међутим, треба напоменути да се понекад претерује нарочито у рабљењу псовки само зарад псовања.

Иако представа успешно комбинује различите жанрове – комедију, сатиру, вестерн, *road movie* и мелодраматске сцене између Курте и Удовице, развој заплета донекле заостаје у пружању неочекиваних преокрета. Упркос интеракцијама између ликова и динамичној мешавини хумора и сатире, прича не успева у потпуности искористити потенцијал своје еклектичне фузије жанрова. Укључивање егзотике сујеверног миљеа на почетку изазива интригантност и обећава елемент непредвидљивости. Међутим, како се радња одвија, прича постаје донекле предвидива остављајући публику незасићену неконвенционалним изборима у наративу. Такође, с обзиром на актуелна дешавања у Србији (грађански протести који захтевају системско решење системских проблема), обрађивање друштвених тема са закључком да смо сви криви за ситуацију у друштву у којој се налазимо, делује као нетачно опште место.

(Критика је првобитно објављена на енглеском језику на критичарском сајту [SeeStage](#))

Тања Пјевац и Ненад Пећинар, фото Марија Ердељи

Марко Марковић и Душан Јакишић, фото Марија Ердељи

Радоје Чупић као Просперо, фото Срђан Дорошки

Јелена Огњеновић

Бродоломчев интермецо

Бура, В. Шекспир, режија Кокан Младеновић, СНП

Неки успеју уз помоћ греха, а неки њадају збој врлине.

Вилијам Шекспир

Мржња је, друштвено прихваћен, образац понашања по моделу. Извитоперени ген који се, из предачких, излива у крвотоке потомства, не би ли доспео до незагађеног тла воље на којем започиње развитац свог препорођеног корења. Мржња је кржави палиндром који се на обе зарађене стране једнако страствено чита, жваће и гута и, као такав, постојаће све док постоје они вољни да га наново ишчитавају.

Питања на ове одговоре постављају фреквенције таласа једне Буре, чији су бродоломци, предвођени редитељским кормилом Кокана Младеновића и музичком партитуром Марка Шелића, остали насукани на сцени Српског народног позоришта. Давни седамнаести век, протекао под мастилом недокуче-

ног Вилијама Шекспира, и четири века касније успева да поремети колосеке читалачких мисли, расече копрену од једара и расповије њихове видике, полакомљене човечијим сладострастима.

Мржња умире у част греха, а грех се рађа у помен на мржњу – овако гласи премиса од које полази готово свако Шекспирово дело. Универзално прилагодљиви још од епохе ренесансних ингенија, његови стихови узбуркавају пажњу у бродоломима песничких слика, вештином генија доведених до могућности чулне перцепције. Бура, хибридно дело у којем се повремени замаси комике преливају у трагичну константу епилога, од свог постанка заплиће морнарске чворове на мноштву драматизација.

Сторија о поморској катаклизми супротстављена је наслову који имплицира драматичан сценослед и не развија се у манифестацију човекове инфериорности пред природом; постаје манифест цивилизацијског изопачења, представљен топонимом једног напушеног острва. Искористивши дефицит спацијалних и темпоралних одредница, редитељ довитљиво маркира оквири апсолутно кварљивог друштва у апсолутно кварљивом добу; опустела енклава постаје *Осирво мржње*, а њени ненадани становници служинчад грехова у којима огрезавају. На тој алегорези дистопије коју, као врста, доживљавамо, оживљавамо и преживљавамо, право на мржњу се, попут болести, преноси преко крви; у њој обитава као аманет све док своју иницијацију не преиначи у злочин. У тој атмосфери свеопштег етичког суноврата Просперо, протерани напуљски владар, своју кћи Миранду подучава постулатима осветничких порива које рађају мржњу и угађају смрти.

Дочаран ексцентричним редитељским трикови-ма, бродолом симболише посрнуће морално-емпатичних човекових сфера, а они који су преживели пред аудиторијумом остају огољени, испразни и дехуманизовани. Сомотњачка дивљина подрива генетски кодирано дивљаштво, привидно залечено социокултуролошким конвенцијама, па антијунаци лишени етике бивају препуштени својим анималним тминама. Сенка сваког досељеника витопери се по обалским рубовима, зборишта хуманости губе аутономију и разјапљене чељусти насталих хомо сапијенса анексирају територије рација.

Фигуре надрастају шаблоне гротеске, унутарњи пориви деру коже овојнице и пред публиком остаје сирова телесина персонификованих патологија човеколиких звери. Седмоделна плејада негативних јунака могла би се декодирати у необиблијском кључу о седмерцу смртних сагрешења, злорадих великаша, чијих насеоба душа често није свесна. Гневног Проспера свргла је са власти братоубилачка завист Антонија и Алонза. Страст за влашћу премешће се у похлепу издајничког савезника Гонцала који слаткоречивим сугестијама подрива узаврелу гордост младог племића Себастијана. Домородац Калибан, непонизан пред стопалом цивилизацијске олигархије, изгара од пожуде за оваплоћењем недомаштаних телесних задовољстава; обезвлашћен од дигнитета, постаје председнички кандидат свирепог властољубља. Бесмислице прождраног разума прождрљивог слуге Тринкула прождиру, алкохолизму склону, лењост слушкиње Стеле. Њихову распевану сцену могли бисмо, сасвим парадоксално, сагледати као најкомичнију, са сијасет трагичких сентенци; унутар две халапљиве вилице палацају језици окоштани од апсурда две друштвено маргинализоване

јединке које су, зарад амбиција непропорционалних разини знања и стручности, истовремено спремне на клањање вишима и гажење нижих; позната и призната улубљења у сваком систему сваког доба.

Мрачном симпозијуму ликова супротстављена су два светла бића задојена крвљу са родитељских рана. Миранда и Фердинанд симболи су љубави која се противи наметима изокренутих предачких ћуди и заступници судбина удављених на извориштима генерацијски проливане крви.

Према маниру шекспировске поетике, по један лик у сваком делу на себи носи амблем савести која се згрушава под пресијом неспреченог злочина. Аријел, у инсценацији преиначен у шумског духа, метафоризује молбу савести која говори неуслишеним шапатам, док са дланова ритуално спира остатке туђих кривица. Примарна наративна низ заплиће се посредством ретроспекције у којој се Аријел, најпре, открива као бродоломац који је, према скици свога господара, узбуркао морску пучину. Али се његов лик надаље развија у потиснути делић Просперовог људсколичја, не би ли се, на крају, разоткрио као уснуо жртвеник, како би се његов душодржац пробудио. Визуелни наговештаји симболике његовог лика пажљиво су укројени у белу одору коју на себе навлачи док приповеда (пред публиком тада стоји Аријелов дух, што би се могло тумачити као антиципација његовог трагичног краја) и у војничку маскараду коју навлачи у тренуцима понизности пред наредбама потамнеле Просперове психе.

Машинерија савести (дочарана застрашујуће бучном, гротескно гломазном сценском направом), заокреће правце својих искри, све док Просперов хитац упориште не пронађе у Аријеловом срцу. Савест побеђује грех, односи га у сопствену смрт, мржња нараста под земљином тежом, а радња се окончава у насталом интермецу. И док шестогреховна поворка ликова на лица двоје неуклањаних навлачи осмехе квазисрећног завршетка, савест пред публиком одржава минут ћутања. За све оне зарад којих се жртвовала. За све оне зарад којих ће се тек жртвовати. За све оне врлине, рођене као недоношчади њених жртава.

Након интермеца навлачи се позоришна завеса. Али се повлачи рез на свим завесама за којима потиснути грехови врше деобе личности. Крај једног почетка могао би описати један псеудоничеовски закључак: „Ако довољно дуго жмуриш на савест, савест ће једнога дана, сигурно, почети да гледа у тебе“.

Маја Стојанац

ПОЛИФОНИЈА ЖЕНСКОГ

Премијера грамске представе *Заједно*

Гордана Ђурђевић Димић, фото Владимир Величковић

Сценско упризорење драмског текста Ане Ђорђевић *Заједно*, чију режију потписује Јана Маричић, доноси вишеслојну причу о дубоко нарушеним и парадоксалним емотивним односима у једној дисфункционалној породици, чији се чланови, након помена на гробљу, окупљају за трпезом. Полазећи од теме смрти – у нашем народу пропраћене мноштвом обичаја карактеристичних за обреде прелаза и одавање почасти покојнику, списатељица и редитељка беспштедно осликавају менталитет нашег друштва комбинацијом комичних и трагичних мотива. Уз горак хумор који наговештава трагичну заоштреност, позоришна сторија о односима у једној грађанској породици, у крајње егзистичном друштву, испитује и сам појам идентитета, његову полисемичност, однос према Другом и другачијем, као и темељне вредности које би заједница, била она *традиционална* или *модерна*, морала да поседује: уважавање разлика и толеранцију. Окупљање поводом помена *јави куће* – супругу и оцу, окидач је за развијање већ усложњених емотивних односа али и комичког потенцијала представе. Међу ликовима се нарочито истичу моћни и убедљиви женски портрети осликани кроз улоге жена - сестре, мајке, супруге и снаје. Кроз њих проговара системски занемаривано женско искуство, потиснуто крутим, преовлађујућим патријархалним обрасцима, у којима су улоге жене јасно профилисане.

Архетипски лик пожртвоване мајке која настоји да окупи и помири завађене стране – брата и сестру који су се видели након пола деценије – тумачи Гордана Ђурђевић Димић. Лик Милене, њене ћерке, професионално остварене и еколошки освешћене либе-

ралне жене, доноси Јасмина Вечански Кујунџић, док продорну, наизглед наивну али добродушну снају Викторију игра Бојана Ординачев. У интеракцији са мушким члановима породице, које интерпретирају Ненад Пећинар као Милан, Бранислав Јерковић као Јозеф, Југослав Крајнов као Никола, женски ликови се додатно морално и духовно артикулишу, те се откривају нијансе у њиховим карактерима. У међусобним односима и трагалаштву за жућеним заједничким језиком, нијансирају се и карактеришу и мушки ликови, откривајући тако особене кодове љубави.

Мит о породици која *мора* да се слаже, нарочито на окупљањима овог типа, истовремено се и разара и негује, што се очитаву у значењској и естетској равни представе. Наизглед сведен и једноличан мизансцен, који чине драмски јунаци за столом, прекривеним идилично белим столњаком, на ком је, скоро карневалски, поређана велика количина хране (на којој се неуморно и делотворно инсистира), откривају се мрачне личне историје. Ефектна сценографија коју прати звецкање есцајага, мљацкање при жвакању хране, као и костими у тамним нијансама, недвосмислено доприносе карактеризацији ликова, истичући њихове склоности и сензибилитете. Тамне нијансе свечане гардеробе одраз су повода, мада већ на почетку уочавамо исклизнуће. Док Викторија, Миланова супруга, свима сипа супу, затим ракију (пиће тако неизбежно на поменима и даћама, али и готово свим прославама у Срба), Милени, која је једина у белој кошуљи и тиме симболички издвојена, рука наглашено дрхти и ракија се просипа. Тиме се, у лику храбре жене слободарског револуционарног

духа, сугерише једна врста другачијег, затајеног сензибилитета који може да упућује на дубоку осетљивост, интимну несрећу и потребу за породичним ослоном. У механизму нарушених фамилијарних односа, а покреће их избор имена за Миланово дете, откривају се и идеолошке и политичке размирице између брата и сестре. Милена је снажно контрастирана лику свог брата – традиционалног, патријархалног бизнисмена Милана, који осликава уврежено мишљење о репродуктивној улози и функцији жене, као, чини се, јединој, примарној. Његова супруга, атрактивна и привлачна плавуша Викторија, представља баш то. Непосредна до границе неукуса, склона флерту, дотерана, помодна али дубоко породична и добронамерна, за њега је пример идеалне жене. Викторију, стога, видимо како сервира храну, сипа пиће и улива супу, брине о томе да ли је свако сит. Координате њеног лика јасно су назначене, а она у њима егзистира као негована, задовољна, обезбеђена, али економски зависна супруга и будућа мајка која брани свој интимни простор – брачну собу и кухињу.

Но, у сукобима брата и сестре – конфликтима који врцају од елемената вербалног па и физичког насиља и хистерије – они су снажно супротстављени, иако их повезује вешта карактеризација сличним, безмало типским именима, чиме се сугерише њихова суштинска истоветност. Рецимо, у једнакој отуђености од породице и заострености карактера. Милан који се у једном тренутку сукоба премешта у чело стола, чиме наглашава ауторитативан положај, понижава сестру због њених личних избора, док она, спрам својих животних ставова, враћа једнако, борећи се против дубоко укоревених обичаја. Пример је и то што исмева Викторију и Јозефа, који се њеној мајци обраћају са *мама*, наглашавајући ефемерност и испразност таквог начина обраћања. Различито

третирају и другост, што се читава и у Милановом односу према зету – Немцу Јозефу, који је ефектним говорним нијансама и уверљивом гестикулацијом маестрално дочарао Ненад Пећинар. То видимо и у његовом односу према могућности да је њихов заједнички пријатељ хомосексуалац. Та, за њега демонизована могућност, дезавуише постулате његовог света, засноване на традицији, у ком је мушко-женски однос сакрализован и јасно ограничен. Но, одступање видимо и у његовом лику. До самог краја представе, када показује способност да опрости и разуме, груб је, циничан и отуђен.

Изузетна глумачка бравура Гордане Ђурђевић Димић, која тумачи лик удовице Марије, долази до изражаја у завршном призору. Њен лик се постепено разлаже те покренута тема о брачном неверству открива Марију и као осетљиво и сексуално женско биће, а не само као типизирани лик мајке, што изазива панику окупљених. Њен емотивно огољен и катарзичан монолог, који ме је већ при примарној артикулацији утисака највише *ѿмерио*, доноси слику занемарене и немоћне жене која се након деценија несрећног брака посветила сопственом задовољству. То задовољство укључује и оно, за круту заједницу најосетљивије – чулно, еротско. Жртва коју Марија подноси вишезначна је. Наиме, она је оличење већ поменутог, занемареног женског искуства, сведеног најпре на духовни простор ћутања. У тренуцима монолога, она је скоро на самој ивици сценског портала, огољена пред публиком. Исповедни али крајње природан говор, уверљив је, те је, узимајући у обзир реалну, савремену тему, за женско искуство врло охрабрујућ. Најпре, јер ослобађа могућност избора. Уметничка и животна истина саживљене су, што ће, верујемо, допринети актуелности представе, али и отворити могућност за њена даља читања.

Фото-репортажа с отварања сезоне

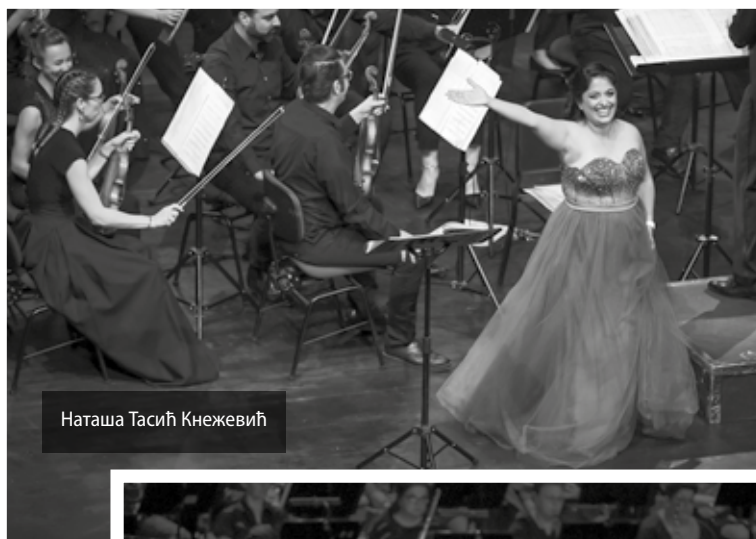
фото Марија Ердељи

Хор и Оркестар Опере

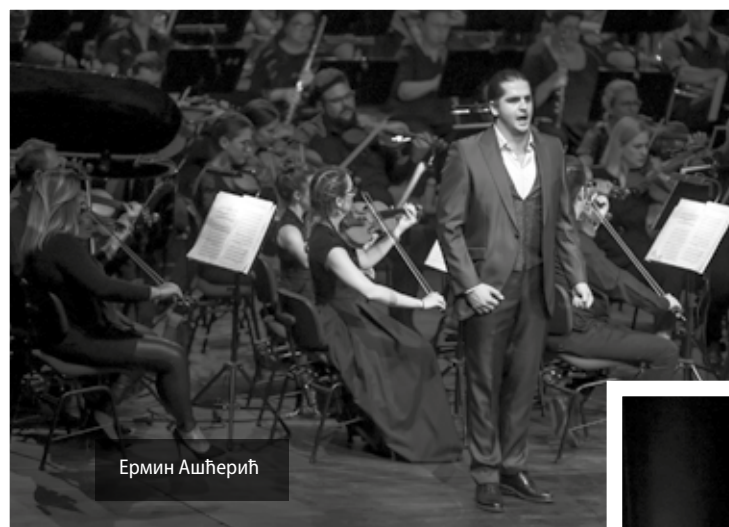
Вишња Радосав

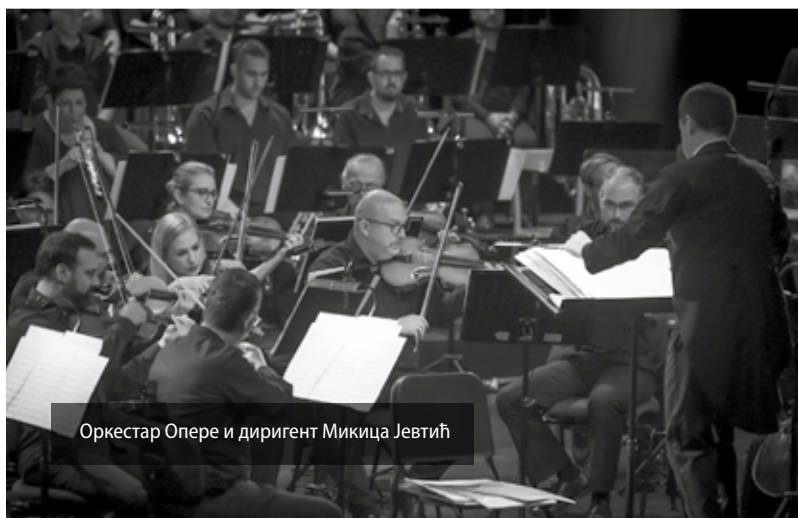
Наташа Тасић Кнежевић

Небојша Бабић

Ермин Ашћерић

Оркестар Опере и диригент Микица Јевтић

Дарија Олајош Чизмић

Данијела Јовановић

Васа Стајкић

Стеван Каранац

Гала концерт за почетак 163. сезоне

ПРОГРАМ

1. Жорж Бизе: *Кармен*,
Увертира и Хабанера
Вишња Радосав и Хор
2. Франц Лехар: *Весела удовица*,
Lippen schweigen
Дарија Олајош Чизмић, Васа Стајкић
3. Имре Калман: *Грофица Марица*,
Арија Грофице Марице
Наташа Тасић Кнежевић
4. Ђузепе Верди: *Фалсџаф*,
L'Onore! Ladri - Небојша Бабић
5. Петар И. Чајковски: *Евџеније Оњегин*,
Куда, куда...
Ермин Ашћерић и Никола Баста
6. Артуро Маркез: **Danzón No. 2** - Оркестар
7. Ђузепе Верди: *Мајбел*,
Che faceste? Dite su! - Хор
8. Гаетано Доницети: *Лучија од Ламермура*,
Orrida e questa notte
Небојша Бабић и Стеван Каранац
9. Луиђи Ардити:
Il bacio, Дарија Олајош Чизмић
10. Франц Лехар: *Цијанска љубав*,
Hör' ich Zymbalklänge
Данијела Јовановић
11. Ђузепе Верди: *Набуко*,
Хор Јевреја - Хор
12. Ђакомо Пучини: *Тоска*,
E lucevan le stelle - Стеван Каранац
13. Руска народна песма:
Очи чѐрные - Васа Стајкић

Премијерна обнова опере Јакова Готовца

Еро с оноја свијеша

Разговори са...

Двадесет година од премијере

За комичну оперу Јакова Готовца *Еро с оноја свијеша*, која је премијерно постављена у СНП-у пре двадесет година, 8. фебруара 2003, у режији Егона Савина, критичари веле да је весела, забавна, ликовно раскошна поставка са визуелним и музичким складом и плесном апотеозом, захваљујући драмском читању нота, аутентичном времену и простору далматинског горја које је сценографски осмислио Миодраг Табачки, костимским решењима Мирјане Стојановић Маурич и Марине Сремац и кореографијом коју је дао Валериј Миклин, гост из Русије. Енергија разиграних чланова Хора и Балета, подстакнута и обликована нераскидивом везом са Оркестром Опере СНП-а, открила је савременом гледаоцу узбудљивост музичко-сценског израза „Ере“. Премијером је дириговао гост из Марибора Борис Швара, а касније су овом продукцијом дириговали Жељка Милановић, Зоран Јуранић, гост из Загреба. „Еро“ је био чак 9 пута изведен само у првој сезони, а задржао се седам сезона заредом на оперском репертоару СНП-а (до 2008/09). Потом је уследила пауза, до 2014. Тада је „Еро“ први пут обновљен (Катарина Матеовић Тасић) уочи Дана СНП-а, 27. марта, дириговао је Александар Којић. Од премијере 2003, до последњег извођења 9. јуна 2015. пред новосадском публиком (и једном пред београдском, на гостовању у Центру „Сава“ 29. марта 2003) одиграно је 36 представа (скоро 18.000 гледалаца), а духовите ликове су тумачили и наши оперски солисти и гости, уносивши сваки пут свежину у Готовчеву оперу: у улози Марка Бранислав Јатић (на премијери и првој обнови), Миодраг Мика Јовановић, Ивица Шарић, гост из Сарајева и Светозар Дракулић - који се опростио од оперске сцене управо овом улогом, у улози Доне Марина Павловић Бараћ (на премијери и првој

обнови), Јелена Влаховић, гошћа из Београда, и Виолета Срећковић, у улози Ђуле Валентина Миленковић (на премијери), Свитлана Декар, Санела Митровић, Сања Тот Шпишић, гошћа из Осијека, Лаура Павловић (на првој обнови), у улози Миће Славољуб Коцић (на премијери), Цветан Стојановски, гост из Скопља, Никола Китановски, гост из Београда, и Миљенко Ђуран (на првој обнови), гост из Осијека за ког се вели да је најпознатији „Ера“, затим у улози Симе Саша Ковачић (на премијери) - награђен Годишњом наградом СНП-а за улогу, Васа Стајкић, Бранислав Вукасовић, касније су улогу тумачили Небојша Бабић (на првој обнови) и Роберт Адамчек, гост из Осијека, и као *Пасџирче* Сенка Сендељковић (на премијери), Јелена Кончар и Марија Цвијић (на првој обнови). У ишчекивању друге премијерне обнове (Катарина Матеовић Тасић), 24. октобра ове године, за почетак смо поразговарали са диригенткињом Жељком Милановић, солистима Лауром Павловић, сопраном и са Браниславом Цвијићем, тенором.

Ликовно обликовање плаката: Радуге Бошковић, 2003.

Због музике границе треба прекорачити

Разговор са Жељком Милановић, диригенткињом, поводом премијерне обнове Ере с онога свијета Јакова Гошовца, у октобру на сцени „Јован Ђорђевић“ Српској народној позоришћа. За њу музика представља иру, лепоћу, слободу и доживљај због којег њена моћ да засијају новим сјајем и животом...

Рођена 1965. у Београду. Дипломирала на Факултету музичке уметности у Београду у класи проф. Станка Шепића 1988. На истом факултету је магистрала 2000, и докторирала 2015. под менторством Даринке Матић Маровић. Од јануара 1995. до новембра 2010. била је диригент Опере Српског народног позоришта, када прелази на Академију уметности у Новом Саду, за професора на предмету Оперски студио. Са Опером СНП-а је наступала на БЕМУС-у (1995), у Центру „Сава“ (2003. и 2004), на Интернационалном оперском фестивалу у Мишколцу с опером *Васкрсење* (јун 2006), на Армел фестивалу у Будимпешти са опером *Пој Тири и њој Сира* (2018)... Добитница је неколико савезних награда стечених током студија, награде Универзитета уметности у Београду, бројних годишњих награда СНП-а за изузетна уметничка остварења: за оперету *Слепи миш* Ј. Штрауса (2004), за прайзведбу опере *Васкрсење* Ф. Алфана (2005) и за несебично залагање при реализацији балета *Лабудово језеро* и *Жизела* (2010), као и највишег признања СНП-а - Златне медаље „Јован Ђорђевић“ (2019). Премијерном обновом Готовчеве комичне опере *Еро с оној свијети* дириговаће Жељка Милановић.

Жељка Милановић, фото Миомир Ползовић

Шта Вас највише обавезује када сценарије опере Гошовцевом партиципиром?

Рад на сваком оперском делу подразумева поједнако темељан приступ либрету и нотном запису. Постизање рељефног изгледа музичко-сценског извођења зависи и од интенција диригента и од могућности ансамбла. Као усвојени стандард, ове постулате поштујем увек, настојећи да у откривању значења сваки пут одем даље. У конкретном случају, обнављамо дело које је забележило несумњиво највећи број извођења у бившој Југославији и иностранству. Само та чињеница већ намеће границе које би требало поштовати. Али, како је за мене музика доживљај а не догађај, границе треба прекорачити. Мој задатак је да, упркос уобичајеном начину размишљања, пронађем односе ликова, акорада, темпа који могу да засијају новим сјајем и животом.

Које су то вредности Ере с онога свијета којем се Опера СНП-а враћа након последње обнове 2014?

Поставка из 2003. године донела је ново редитељско виђење дела којим је Егон Савин изузетно успешно решио питање фолклорног елемента. Не робујући традицији, разрађујући односе и ликове

на сасвим природан начин, занемарујући упутства из партитуре која би извођење обојила стереотипним решењима, стилизујући ликовни утисак благим отклоном од аутентичне ношње (сценографија Миодрaга Табачког) дошао је до узбудљиве, живописне представе која одише радошћу и ведрином. Беговићев либрето слави искрену љубав као врхунску животну вредност за коју се увек вреди борити, а Готовчева партитура маестрално озвучава амбијент далматинског залеђа па није изненађење што се овој поставци дела Опера СНП-а враћа други пут.

Шта ће од тих вредности у делу савремени, млади гледалац, прећућати?

Ако млади гледалац не буде имао потпуни доживљај, од препознавања вредности неће остати ништа. Трајнији утисак извођач може постићи племенитом, уиграном, слободном позоришном игром него покушајем едукације. За то, усталом, постоји школа, а музика и позориште додирују чула. Због тога бављење уметношћу носи одговорност, јер утиче на наше несвесно.

Награђени највишим признањем Српској народној позоришћу, Златном медаљом „Јован Ђорђевић“ за дириговање многим оперским и балетским насловима, посебно оним од националне значаја, а које се као привилегије рејко пружају за дириговање: Чучук Стана и Сутон Сићевана Христића, Поп Ћира и поп Спира Дејана Деспића са којом си и осмислили изузетан ујех на оперском фестивалу „Армел“ у Мађарској. Шта за Вас значе признања?

Признања пријају извођачу, али и оптерећују. Требало би их примити, радовати се и заборавити. Свако ново извођење, нов је покушај, нов скок. Без ловорика, без награда, без ега. Врхунска награда извођачу је искрен аплауз. То је тренутак у ком препознајете одјек свог давања... За такве тренутке се живи, а из њих сакупља енергија за нов покушај... и тако непрестано.

Како гласи Ваша дефиниција музике?

Игра, лепота, слобода...

Ивана Илић Киш

Жељка Милановић на проби
с Оркестром Опере СНП
фото Срђан Дорошки

Мисија уметника: дотаћи срца публике

Са солисткињом Опере **Лауром Павловић**, солираном, која настајућа као Ђула – у улози којом ће заокружити свој шридесетгодишњи рад у Позоришту. Комична опера **Јакова Гошовца** Еро с оног свијета биће премијерно обновљена у октобру на оперској сцени Српској народној позоришћа

Лаура Павловић је улогу Ђуле тумачила скоро непрекидно, од сезоне 2006/07. до 2014/15, до када је била први пут обновљена. Ове сезоне Готовчева опера биће други пут премијерно обновљена.

Зашто Вам је Ђула значајна? Може ли Ђула, коју сте тумачили онда, и ова, коју ћете обновити у октобру, бити другачија, продубљенија?

Ђула је заправо била моја прва главна улога као солисткиње Оперe. Зато заузима посебно место у мом срцу. Ђули се враћам прослављајући 30 година свог рада у Опери. Сигурно је да је перцепција неких тренутака другачија, јер је и сам живот променљив, као једна врста кретања које је обогаћено искуством. То значи да ће интерпретирање улоге свакако бити другачије, чини ми се и квалитетније, управо због самог искуства – наравно у оквирима које нам дозвољава поштовање партитуре и виђење маестре Жељке Милановић.

Еро с онога свијета је радо гледана опера код нас, али могу рећи и радо играна међу ансамблом. Шаљива, обојена животним приликама, са сјајним либретом које прати Готовчево дело: Ђула је девојка која се сусреће са доста бола, иако је ћерка богатог газде, она тугује за мајком коју је изгубила, а има маћеху која је кињи. Зато Ђула машта о срећној љубави која ће је спасити. Осим прве уводне сцене са женским хором, све њене арије су обојене тугом, али крај је, ипак, срећан.

Ко је Вашу Ђулу учинио посебном?

Од првог извођења, кроз представу је прошло много сјајних протагониста и сигурно их се публика сећа с радостју. Ја сам ушла у представу са већ уиграном екипом, што ми је много значило, као

новом солисти. Тада је представом дириговала сјајна Жељка Милановић, која и сада ради на припреми за обнову. После сам наступала и под диригентском управом и Зорана Јуранића и Александра Којића. А, највише представа сам отпевала са легендарним „Ером“ – Миљенком Ђураном, који је дуги низ година био радо виђен гост и то у многим нашим оперским продукцијама. „Еру“ смо певали заједно чак и у Хрватском народном казалишту у Загребу. Певати дело националног композитора на матичној сцени на којој је, иначе, произведено 1935. године, за мене је била изузетна част и радост. Тако нешто се не заборавља, а остаће ми у сећању и по томе што смо на дернек дошли на правим коњима.

Еро с онога свијета, ХНК Загреб
фото архива

Шта ће обнова Гошовчевог „Ере“ ново донети Вама и љубици?

Од октобра ће у обновљеном „Ери“ наступити оперски ветерани, али чућемо и младе уметнике. Обнова је посебна и по томе што је Нови Сад један од ретких градова на Балкану где се изводи Готовчева комична опера ван Хрватске, а где је, иначе, редовно на репертоару.

Лаура Павловић као Ђула и
Миљенко Ђуран као Мића, ХНК Загреб
фото архива

*Која Вас мисао не најушћиа ђред насћуи и како
дoживљаватије једну ојерску ђредсћаву?*

Пре него што се завеса подигне, увек помислим: „Само да све протекне у најбољем реду“. Зато што је стварање сваке чаролије зване представа напоран и дуготрајан процес, без обзира да ли се ради о новој улози или обнови. То је свакодневни рад који траје месецима, почиње од индивидуалног рада с корепетитором, затим се укључује диригент па се спајају мање целине са осталим актерима и тако све до укључивања ансамбла и оркестра и, наравно, до процеса режиских проба. Такав рад у дугом периоду захтева много снаге, а увек да протекне с ентузијазмом, као да је први пут. Жеља је свих учесника да све оно на чему смо марљиво радили месецима покажемо публици у најбољем светлу. Ипак, ми смо живи инструменти и људи који имају своје време трајања, болујемо, имамо свој живот са свим изазовима које нам доноси, али када се завеса подигне, постајемо лик који тумачимо и живимо ту емоцију до краја. Постајемо рањиви на сцени, јер другачије не умемо.

*Разликује ли се ајлауз ђублике, на ђримеу када
сћие Пајђајена ђред гечјом ђубликом и кад сћие
Ћо-Ћо-сан ђред ојерским сладокусћима?*

Сваки нам је аплауз неизмерно драг, јер то значи да смо испунили уметничку мисију, да смо дотакли срца наше публике. Нема веће награде него када препознате да је извођење изазвало емоцију, када чујете стидљиво плакање, било да се оно чује у гледалишту или у ансамблу, на сцени. Тада знате да сте дали све што сте имали, да сте праведни и да сте поштовали ставаралаштво композитора и либретисте. Мој рад у позоришту пролазио је кроз разне фазе. Али у сваком тренутку, велику захвалност дугујем свим колегама, садашњим и прошлим, уметницима и свима осталима који доприносе стварању оперске представе: од диригента, чланова оркестра и хора, солиста, шапача, инсписијената, преко модиста, кројача, развођачица... Тај аплауз на крају представе припада свима нама, јер смо равноправни делови великог организма.

Ивана Илић Киш

Кад је једно овакво оперско ремек-дело у питању, верујте, немам ни једну омиљену сцену или нумеру. Посматрам га као комплетно дело, најпознатије на југословенском простору, са фолклорним темама и ритмовима народних игара и које је извођено на 8 страних језика. Али, рецимо да је трећи чин на дернеку врхунац, када се у великом завршном колу, осим солиста, на сцени налазе и наш сјајни хор и балет.

За ђројћеклих 30 јодина иматије однејован класични и савремен музички рејерћоар. Тумачили сћие комичне улоје: Пајђајена (Чаробна фрула), Меланија (Поп Ћира и поп Спира), Луиђа (Позоришне згоде и незгоде), Ђула (Еро), али чешћие смо Вас слушали у Пучинијевим делима Мадам Батерфлај и Боеми.

Током 30 година рада заиста је било много улога и продукција. Немогуће је да са сигурношћу извојим омиљено искуство. Свака улога, свеједно да ли је она мала или велика, била је заправо мој учитељ, моја смерница како треба да се формирам као певач. И све су оставиле трага у мом сазревању: од првих најмањих, преко Ђуле, Мадам Батерфлај, Мими, Сестре Анђелике, до најновије Микаеле па до оних улога које припремам. Свака је била, и биће, изазов и задовољство. Мислим да су ми, због карактеристика и боје гласа, увек биле блиске Пучинијеве опере, које су препуне дивних топлих линија обојених мноштвом емоција. Срећна због тога, јер сам у његовој музици одувек највише уживала.

Лаура Павловић као Ћо-Ћо-сан и Јанко Синадиновић
као Пинкертон, фото Миомир Ползовић

Улога Миће је двострука радост

Са солистом Ојере Браниславом Цвијићем, њеном, који ће први пут наступи у улози Миће, којом ће заокружити свој двадесетогодишњи рад у Позоришту. „Причу о Ери с оног свијета не може да исприча свако, она мора да постане део певача и његове личности да би се постигао успех на сцени, а за то је потребно време“, каже Бранислав Цвијић

Новосађанин по рођењу, студије је завршио у Београду на Факултету музичке уметности, на Одсеку соло певање, код проф. Звонимира Крнетића, а усавршавао се код Драгослава Илића, солисте-тенора Народног позоришта у Београду. Члан је Опере СНП-а од 2003, где је за протеклих двадесет година остварио преко двадесет тенорских улога у класичном и савременом музичком репертоару. Од запажених комичних рола у Штраусовим оперетама *Слепи миш* и *Јабука*, Јенковој *Сеоској лолу*, Деспићевом *Поју Ђури* и *Јоју Ђири*, Веберовом *Абу Хасану*, Логаровој *Покондиреној њивки*, Моцартовој *Чаробној фрули*, до соло улога у сериозним делима: Пучинијева *Мадам Баттерфлај*, Бајићев *Кнез Иво од Семберије*, Лучија од *Ламермура* Доницетија, Вердијевом *Набуку* и *Симону Боканеџи*, Бизеовој *Кармен*... подједнако је пружио успеле вокалне и глумачке креације. Добитник је више првих награда на републичким и савезним такмичењима, а посебно се истиче ласкаво признање лауреата међународног такмичења у Москви 2008. године.

Како њеку припрему и колико дуго радиш на улози Миће?

Улогу Миће сам одувек прижељкивао. Све ми се свиђа код ње: и текст, музика, фразе... Композитор Јаков Готовац је сјајно оркестрирао оперу *Еро с оног свијета* и велика је част учествовати у њој. Музич-

Бранислав Цвијић, тенор, фото Емир Мемедовски

ки колорит, бујна оркестрација, ритмови, певачке вокалне линије које су у уској вези с либретом Милана Беговића препуним духовитих и домишљатих стихова.

Музичке пробе, које води маестра Жељка Милановић, недавно су почеле тако да прави рад на улози тек предстоји, јер обнову спремамо за октобар.

Будући да је ово комична опера, а илегалци смо вас раније у више њаквих рола, које ће изазове Мића донети?

Да, радио сам комичне улоге, али никад овако комплексне као што је Мића. Ова улога поседује све. Певачки задаци су веома захтевни, а сценски покрет и глума треба да их прате на сваком кораку. Главни лик опере и покретач радње је Мића, богати младич. Док покушава да пронађе девојку с којом би се оженио, на мајчин савет приказује се као сиромаш, као „Еро с оног свијета“, јер жели да буде сигуран да га изабраница Ђула искрено воли...

Сматрам да ову причу не може да исприча свако, она мора да постане део певача и његове личности да би се постигао успех на сцени. За то је потребно време. Свакако бих желео да то буде круна мог двадесетогодишњег рада у Позоришту.

Да ли сте имали прилику да слушате ранија извођења Ере с оног свијета од премијере 2003. у СНП-у, кад су у улози Миће наступали Славољуб Коцић или Миљенко Ђуран, који је, иначе, и сада у њодели за обнову?

Да, имао сам прилике да у овој улози гледам Славољуба Коцића, Николу Китановског и Миљенка Ђурана. Мој фаворит је, ипак, Миљенко Ђуран. Неколико пута сам имао прилике да га гледам и веома ми се допало.

Ивана Илић Киш

Јелена Кончар (Јула) и Бранислав Цвијић (Учиџељ Пера) у опери *Пој Ђури* и *Јоју Ђири* Дејана Деспића, фото Срђан Дорошки, 2018.

Ђорђе Павловић, диригент
Народног позоришта у Београду

Делибова музика за *Којелију*

Маична њрича и чаробне ноће

Захваљујући својој свежој и лепршавој музици, *Којелија* Леа Делиба сигурно спада у једно од најизвођенијих дела балетске музике. Препуна виртуозних фрагмената који дочаравају младалачки занос, енергију као и безбрижну лаковерност, музика чини основу која, као инспирација покрету, доноси широку палету играчких бравура. Никога не оставља равнодушним - од најмлађих, који ће очарано посматрати визуелизацију безбрижне игре и тајновитих тренутака забрањених несташлука, до балетских сладокусаца, који ће уживати у извођењу захтевних и виртуозних наступа главних протагониста.

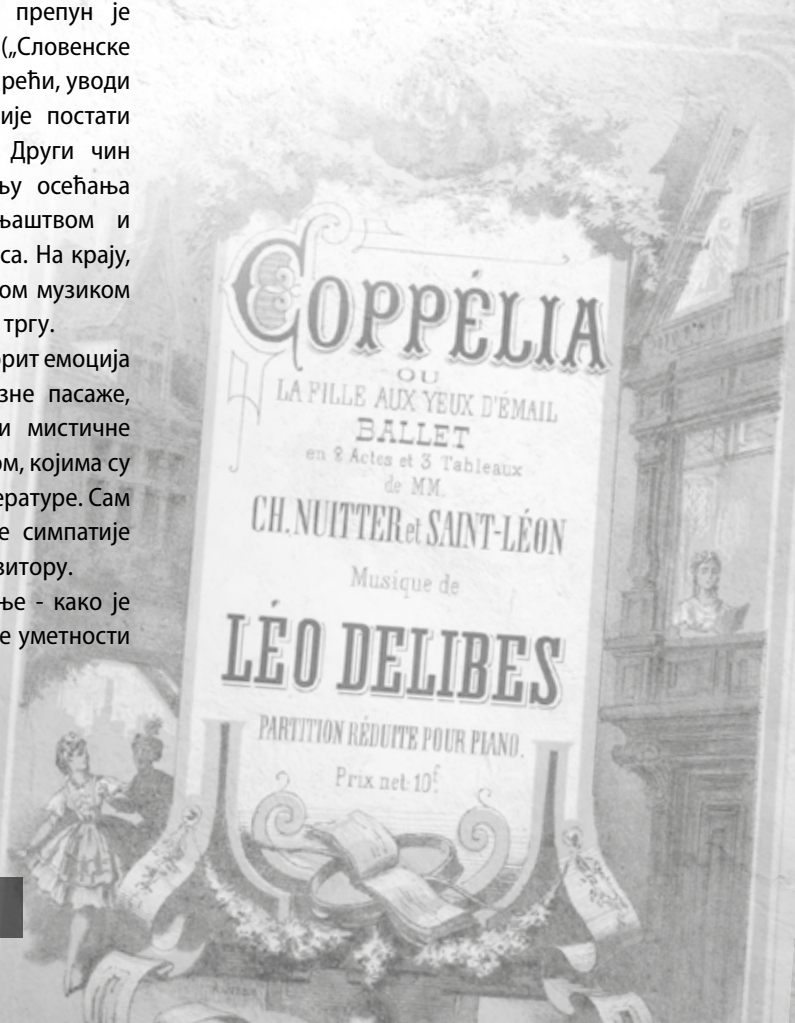
У представи су заступљене честе смене расположења која су кроз музику мајсторски дочарана зналачким одабиром инструментације, а која својом лакоћом доприноси презентацији музичке идеје. Разиграни први чин препун је колорита националних фолклора („Словенске игре“ и „Чардаш“) који се овде, може се рећи, уводи као нека врста модела који ће касније постати саставни део балетске конструкције. Други чин своју мистериозност дугује смењивању осећања знатижеље са младалачким обешеташтвом и фуриозним изливима емоција Копелијуса. На крају, трећи чин је питорескни који нам својом музиком дочарава експлозију весеља на сеоском тргу.

Композитор у свом делу доноси колорит емоција који је приказан често кроз бравурозне пасаже, распеване кантилене и кроз тамне и мистичне елементе дочаране хармонским немиром, којима су наговештена потоња дела балетске литературе. Сам Чајковски није скривао своје изразите симпатије према Лео Делибу као значајном композитору.

„Лагана музика“ пријатна за слушање - како је често описују многи љубитељи балетске уметности

- заправо крије велике захтеве да би се достигла таква лакоћа и лепршавост. Управо су то изазови за сваки оркестар, када им се Делибова *Којелија* нађе на репертоару.

Тражећи адекватан одговор за музички задатак сваке нове верзије балета *Којелија*, остајемо замишљени над питањем у којој мери смо успели да дочарамо сво богатство колорита Делибове партитуре. Колико у овом времену можемо бити искрени, радосни и знатижељни и на који начин можемо спојити релевантно уметничко искуство са снажним младалачким ентузијазмом, оба преко потребним за овакав уметнички изазов? Ипак, уверени смо да ће ово дело заузети место које му припада на репертоару нашег балета и да ће све(т) стати у два сата магичне приче и чаробних нота.

Доктор Копелијус у потрази за тајном живота

Александар Бечварди као Копелијус
фото Марија Ердељи

Разговор пред премијеру балета Копелија:

са **Александром Бечвардијем**, солистом Балета о улози

Премијера: 29. септембра 2023, сцена „Јован Ђорђевић“, Српско народно позориште

И док је Копелијус у Хофмановом књижевном предлошку право оличење готичке ноћне море, у балетском либрету *Копелије* он је романтизиран алхемичар, изумитељ и занесењак затворен у свом свету. Усавршавајући механизме који покрећу његове лутке, Копелијус не посустаје у потрази за тајном живота. Кад би је „само“ открио ... подарио би је Копелији, најлепшој од свих његових изума.

За кореографа и редитеља светске репутације Ђулу Харангоза балет *Копелија* је драма о Копелијусу па му је зато од пресудног значаја да ову ролу заигра и: „врло добар глумац који би вешто изградио улогу, али тако да вам се на први поглед свиди, јер он, у суштини, треба да буде позитиван лик. Он је само чудака који има ту неку своју трагичност која штети само њему а не другима“. И нашао га је у младом и харизматичном солисти Балета Александру Бечвардију.

Бечварди је рођен у Новом Саду 1996. Завршио је Балетску школу у Новом Саду, дипломиравши на Одсеку играча класичног балета, у класи Биљане Његован. Од 2016. је у ангажману у Балету СНП-а, а од јула прошле године стални је члан наше куће.

Поводом припрема за премијеру *Копелије*, сумирајући утиске о сарадњи с кореографом, Бечварди каже:

Прво желим да искрено захвалим господину г. Ђули Харангозу млађем на пруженој шанси да у ње-

говој новој продукцији за Српско народно позориште одиграм Копелијуса. Заиста имамо фантастичну сарадњу с редитељем.

Пробе теку јаким психичким, физичким и емотивним интензитетом. Пажња се посвећује многобројним детаљима, али битним да би се овакав лик окарактерисао и прецизно оцртао. Посебно ми се допада што се за дочаравање карактера употребљава разноврсна реквизита и што процес стварања лика захтева висок ниво професионалности. Копелијус је у овој продукцији активнији него у другим продукцијама које сам имао прилике да погледам. На сцени има више игре и интеракције са осталим улогама.

Како Ви, као млад човек и истраж, илегаће на улогу старог научника који љубоморно чува своје изуме?

Улогу љубоморног и опсесивног алхемичара који тражи тајну живота сматрам великим изазовом, премда су ми његове позитивне особине, мимика, гестикација и позиционирање „јача“ страна. Упркос великом залагању и личном труду, била ми је потребна подршка г. Харангоза, његовог тима и наших репетитора за припрему улоге, због чега сам свима захвалан.

Ваш солистички репертоар, до сада, састоји се од карактерних али зајажених улога: Пејшао у Враголанци, Јамадори у Мадам Батерфлај, Фриц у „Крцку“... Да ли улогу Којелијуса сматрајте првом прекрећничком солистичком улогом и зашто?

На ову улогу не гледам као на неку прекретницу јер је, за мене, свака улога битна. Нема малих улога, било да их играте у ансамблу или као солиста. Свака је специфична на свој начин, захтева другачији приступ, технику, вештину, али и свака наредна ми је доносила изазове и постављала, из перспективе играча, нека нова питања. Из сваке улоге, које сам до сад играо, успео сам да извучем нешто што сам применио у следећој. На тај начин свака је постала важна да бих стигао ту где јесам.

Да ли сте рад на улози током летња „оставили по страни“?

Искрен да будем, нисам пуно размишљао о Којелију. Желео сам да се током летње паузе одморим и „напуним батерије“ како бих могао потпуно да се посветим радном процесу и доведем себе у најбољу кондицију за предстојећу представу.

Александар Бечварди као Копелијус и Рајна Ремовић као Сванилда, фото Марија Ердељи

Шта поручујете публици новом премијере овој комичној балеји?

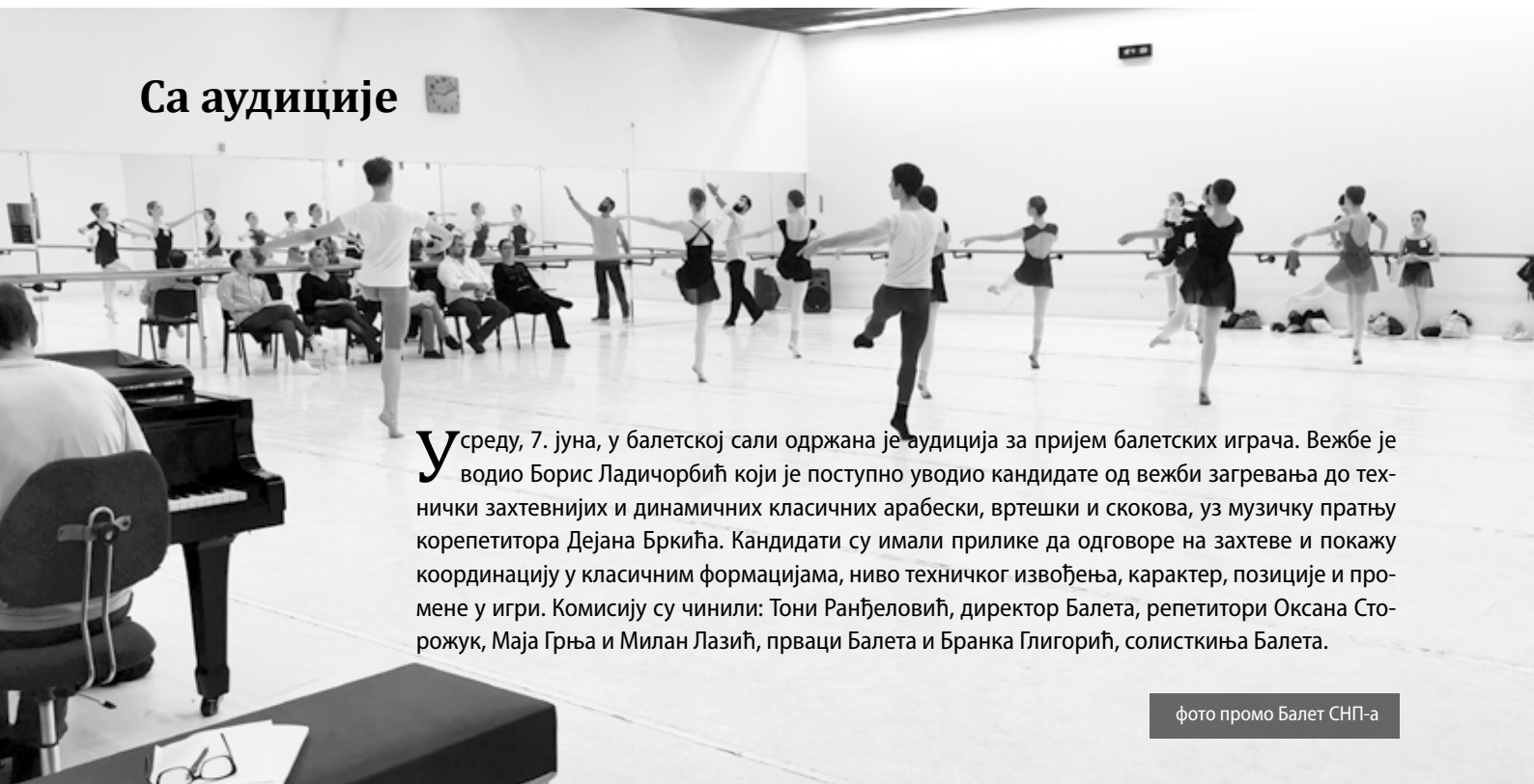
Првенствено поручујем публици да дође у што већем броју јер сматрам да је ово спектакл светског калибра и да дуго нисмо имали премијеру оваквог распона!

Ивана Илић Киш

У балетски ансамбл стигли нови играчи

Деветоро младих играча долази нам с наших простора и из иностранства. Будући да су то сви врло добри балетски играчи, биће им пружена шанса да се остваре као уметници који искрено воле игру и верујемо да ће свако од њих успети да пронађе позицију у ансамблу: Мина Предојевић (Србија), Анастасија Никчевић (Србија), Грегори Хамфриз (Србија), Емилија Спанок (Румунија), Глафира Собољева (Русија), Артемиј Макаров (Русија), Франческо Коча (Италија), и Милица Стојановић (Црна Гора).

Са аудиције

Усреду, 7. јуна, у балетској сали одржана је аудиција за пријем балетских играча. Вежбе је водио Борис Ладичорбић који је поступно уводио кандидате од вежби загревања до технички захтевнијих и динамичних класичних арабески, вртешки и скокова, уз музичку пратњу корепетитора Дејана Бркића. Кандидати су имали прилике да одговоре на захтеве и покажу координацију у класичним формацијама, ниво техничког извођења, карактер, позиције и промене у игри. Комисију су чинили: Тони Ранђеловић, директор Балета, репетитори Оксана Сторожук, Маја Грња и Милан Лазић, прваци Балета и Бранка Глигорић, солисткиња Балета.

фото промо Балет СНП-а

Лептирица и принцеза Ничика Шибата

Ничика Шибата у балету *Мадам Батерфлај*, СНП
фото Срђан Дорошки

Мадам Батерфлај, неокласична балетска представа, настала у заједничкој сарадњи Српског народног позоришта и Европе балета из Санкт Пелтена (Аустрија) и у режији, кореографији, избору музике и по либрету Петера Бројера, имала је две премијере, 14. маја 2021, када су наступили наши балетски играчи, са Аном Ђурић у насловној улози, и четири дана касније, када је одржана друга премијера, 18. маја, у постави са Ничиком Шибатом као Мадам Батерфлај.

У суботу, 28. октобра ове године, **Ничика Шибата** заиграће други пут у овој комплексној улози, јер она није само овоземаљска Мадам Батерфлај - она је и Принцеза Месеца, из света иреалног и идеалног. Но, овој талентованој солисткињи неокласични плесни стил је веома близак, у шта смо се уверили на њеном првом наступу на балетској сцени СНП-а. Хармонију између разиграности, имагинације и прецизности извођења фигуре постиже музикалношћу, о чему сведочи њен уметнички кредо: „Музика ствара слике у мојој глави које изражавам у плесу“.

Шибата је рођена 2000. године у Нигати (Јапан), где је, већ као трогодишњакиња похађала балетску школу. По завршетку Средње балетске школе у родном граду 2016, одлази у Лисабон на усавршавање у

Плесној школи Националног конзерваторијума у Лисабону. Већ сада је остварила запажен успех својим солистичким ролама (*Дон Кихот*, *Којелија*, *Дијана и Актеон*, *Миџос Коко Шанел*) у представама Европе балета.

Поводом њеног премијерног наступа у СНП-у, критичари су забележили: „Одличних плесних перформанси, снажне мускулатуре, прецизних покрета и лаких скокова, ова млада балерина пленила је у лику Принцезе Месеца енергијом и савременим плесним изразом. Такође јој је изузетно одговарала и улога Мадам Батерфлај. У захтевним комбинацијама Бројерове кореографије, у којој емоције играју кључну улогу, успела је да изрази све нијансе унутрашњих превирања овог лика, којем је удахнула живот. Сваким покретом, говором тела, пластиком, глумом, повезаносту играчких елемената у јединствену слику јапанске жене, она је карактерно развијала улогу саткану од тананих осећања љубави, чежње, радости и надања, преко унутрашњих превирања, бунта и отпора, до духовне смирености и моралне снаге која јој је омогућила да одбрани своју част...“ (Из *Сукоб два ђоимања свејџа*, Снежана Субић)

И. И. К.

Занат који се ВОЛИ

Прича из радионице – са Милушком Ђурикин, креативорком сценске маске

Шминкерска професија захтева креативан став, уметничке способности, добру визуелну меморију и фину перцепцију боја, а у контакту с људима – љубазност и тачност. Да би представа била комплетна и да би уметници дочарали свој лик, њихов се излазак на позорницу не може замислити без шминке и фризура. Она је шефица радионице фризера, власуљара и маскера – Милушка Ђурикин.

Збој чеја баш овај њозив и шїа шїе је ѡривукло да се бавиш овим ѡсловом?

Све се десило сасвим случајно. Имала сам жељу да постанем фризер. Тих година се у Новом Саду отварала трогодишња школа за фризере, а у Београду је постојала четворогодишња и тако решим да одем за Београд. На упису видим да сам примљена у сценске маскере и власуљаре. Покушавала сам код директора школе да се пребацим на смер фризера, али ми је речено да су ме с намером усмерили, пошто су увидели да сам из Новог Сада и да тамо нема тог смера. Тако сам практично замољена да пробам, да се окушам на том смеру па ако ми се баш и не буде допало, онда ће размотрити моју молбу за премештај. Али, пошто смо у школи имали власуљарски салон, временом ми се све допало и брзо сам овлада вештинама потребним за овај занат. Следеће године смо добили предмет Шминку па ми се то још више свидело. Након завршетка школовања имали професионалану праксу у трајању од месец дана која се организује искључиво на телевизији и у позоришту. Тако сам за своју кућу изабрала - Српско народно позориште. Од почетка сам била врло лепо прихваћена, јер се тадашњи колектив обрадовао што неко тако млад воли и жели да учи овај занат и што је решен да се бави овим послом. Заправо, задовољство је било обострано, а на питање тадашњег шефа шминкернице Душка Јовчића да ли ми се овде стварно допада и да ли сам спремна да радим, одговорила сам позитивно и тако сам се запослила 1988. године. Ево, томе има већ 35 година.

Сећаш ли се ѡредсїаве којом си зайочела рад у нашем ѡзоришїу?

Милушка Ђурикин, фото Срђан Дорошки

Наравно. То је била оперета Јохана Штрауса *Слеђи миш*. Као почетница сам шминкала прво Мушки хор и чланове балетског ансамбла. Мало по мало напредујеш, шеф види твој труд, види како те прихватају уметници и како радиш с њима, да бих стигла до места где се ради са главним глумцима и солистима.

С којим уметничким сектором шїи је најзахїевније да радиш?

То је баш тешко да се издвоји. Све зависи од захтева редитеља, костимографа, зависи и од лика који ми овде додатно обликујемо, пошто стварамо за све три уметничке јединице – и за Драму и за Оперу и за Балет, подједнако.

Припрема за оперу *Евџеније Оњџин*, фото Марија Ердџи

Која је, ѡо шївом мишљењу, најшїежа ѡредсїава за рад у домену шївої ѡсла?

Највећи проблем је када треба да се ради с перикама, јер их махом, када то околности захтевају у извођењу такве представе, немамо довољно. За

израду само једне перике потребно је доста времена. То је процес који захтева превасходно времена, око месец дана. Након што се узму мере, приступа се набавци косе па се треба посветити припреми, а то је само један сегмент, а до готовог сценског предмета пут је дуг. Ми, у фризерају, имамо све мање средстава за такве ствари. Перике које смо давно правили, иначе су мајсторски добро урађене и данас су добро очуване, користимо да бисмо их преправили и од старог правимо ново. Мада, има ситуација када костимографи набаве нову перику која често није израђена од природне косе, али може да послужи.

За рад су најтеже оперске представе, зато што има доста солиста и увек по две-три алтернатије за које морамо бити увек спремни. Сваки тај солиста, када треба да наступи, мора да има и адекватну фризуру и брк и браду и разне додатке, украсе, а чланице ансамбла имају уметке... Од балетских представа, једна од најизазовнијих и најкомплекснијих је Крцко Орашчић. Има много учесника, тј. ликова у представи, много промена маски и фризура, будући да играчи тумаче и више улога, а то значи да нама, у фризерају, следе брзе промене за које је неопходна вештина у занату чије се време извршавања мери у секундама. Уопште, у овом послу, јако је битна брзина. Врло често имамо три представе за једно вече и то на свим сценама, а нас нема довољно, тако да су то стресне околности када све учеснике истовремено треба нашминкати, опремити, исфризирати...

Припрема маске за Доктора Копелијуса,
балет *Копелија*, фото промо

Шта кажу уметници кад им завршиш фризуру и нашминкаш их за представу?

Сценска фризура и шминка су од пресудног значаја. Колико год уметници раде на свом лику, граде своју улогу, било да је драмска, музичка или плесачка, толико је исто важно сегмент сценске шминке којом се дочарава њихов лик. Многи наши уметници кажу да, тек кад добију фризуру и шминку, односно маску, потпуно улазе у лик који тумаче. Тај визуелни ефекат, таква потпуна глумачка маска утиче и на гледаоца.

Милушка Ђурикин и Дарко Цвијетић, писац и глумац
- *Што на љоду сјаваш*, фото Марија Ердељи

Како се ти припремаш за једну нову представу? С ким сарађујеш и од кога примаш смернице за твој рад?

Када почну припреме за премијеру било које представе, мој рад почиње од сарадње с костимографом. Некада се радило са скицама, а данас се мање ради на такав начин. Савремена технологија и интернет, у већини случајева, може да послужи и у нашем послу. Понекад је та слика дата штуро али, с обзиром на то да је велико искуство у нашем позоришту од непроцењивог значаја, боље и брже дођемо до решења. У договору и са редитељем и са уметницима ми можемо да понудимо неко идеално решење. Трудимо се да сви буду задовољни, да се превасходно одговори потребама за тачно представљање епохе за коју је замишљена одређена фризура, шминка или маска.

Колико ће испуњава овај посао?

Много. Да ме не испуњава, данас не бих била на овом месту и у овом окружењу. Прелеп је осећај када кући одлазимо задовољна и испуњена, а нарочито после премијера, када нам прилазе да честитају и захвале. То значи да сам велику ствар урадила за ту представу и да сам допринела свему, не само ја него и моје колегинице. Никада не бих мењала свој посао јер стварно га волим. Желела бих да и млади људи заволе овај посао, да нам се придруже и учествују у овом необичном и лепом послу који, ипак, није само занат.

Александра Максимовић

Милена Лесковац

Првих пет сталних сценографа Српског народног позоришта (3. део)

Милета Лесковац

(Палић, 21. VIII 1924 – Нови Сад, 4. X 2014)

По одласку Владимира Маренића из СНП-а, указала се потреба за новим сталним сценографом. Примљен је Милета Лесковац који је од 1953. радио као сликар извођач. Школу за примењену уметност у Новом Саду, Одсек сценографије, завршио је 1953, где му је сценографију предавао Владимир Маренић. У СНП-у је остао све до пензионисања 1989. године. У два маха је обављао и дужност техничког директора (1978–1980. и 1982). Бавио се и сликарством. Гостовао је на свим сценама бивше Југославије, а у неколико наврата радио је сценографије за оперске куће у Даласу, Њујорку, Мичигену, Детроиту, Калифорнији, Милвокију. Реализовао је и једну филмску сценографију (*Избирачица*) као и сценографију за дугометражни луткарски филм (*Мрав ђешаги-нац*). Сценографске и сликарске радове излагао је самосталним и колективним изложбама, учествовао на више прашких Квадријенала и изложбама Стеријиног позорја али и на ликовним изложбама. Више пута је награђиван за свој уметнички рад.

Милета Лесковац је једини досадашњи сценограф СНП-а који је остао привржен овом позоришту током целог уметничког рада, тако да је СНП једина установа у којој је био запослен. У матичном позоришту извео је око 170 сценографија (и три костимографије), док је као гостујући сценограф реализовао преко сто сценографија у другим позориштима. У Драми је са изузетним успехом радио војвођански репертоар – класику, сценске панораме поезије и савремену драмску литературу, да би у познијим годинама претежно радио сценографије за опере. У тражењу сценског израза прибегавао је и апстракцији. Његове сценографије су више пута добијале аплауз на отвореној сцени (*Набраженије и наказа-није*, *Набуко*, *Јама*).

Једна од најупечатљивијих и најкарактеристичнијих сценографских решења Милете Лесковца, си-

гурно је за трагичну поему *Јама* Ивана Горана Ковачића, на музику Николе Херцигоње и у режији Дејан Миладиновића, премијерно изведена 15. V 1975: „У црној одори сцене, централно, постављена је кружна плоча оспособљена за гibaње – под дејством кретања ускомешане масе извођача; задњи полукруг плоче прати искошени прстенасти подијум. Сцену затварају снажне кулисне масе које се такође гibaју, као да се урушавају у сопствено гротло. Подови, декор и светло крећу се заједно за извођачима, постају саставни део игре. Рушење, гibaње и кретање сцене изазива халуцинантно стање у гледалишту, притиснуто осећањем катаклизме и стравичног уништења. Декор обједињује у себи многе, раније исказане сценографске квалитете Милете Лесковца: сценографија снажне фактуре и масе, изванредне сликарске палете, необичног и неуобичајеног кретања сцене, експлозивног патетичког набоја. Та стравична асоцијација на губилиште, крваво стратиште – у којем се аморфна телеса гibaју као у мору узбуркане крви – изнад којих, претећи и застрашујући, стрче назубљени рушевни врхови вртача – Лесковчева је визија *Јаме*. И колико све асоцира на распуknуту утробу земље, на вулканско гротло, на библијски пакао – толико осећамо да смо пред кулtnим местом. Олтаром и жртвеником прастарих пророчишта. Тај нарасли крешчендо у надолazeћој трагедији – крик је против рата и насиља, бунт немогућег човека али моћног уметника, наша и Лесковчева *Герника*“ (Драгослав Браца Васиљевић, *Милета Лесковац сценограф*, Нови Сад 1997, 36).

Сценографија за *Јаму* је изузетна и по томе, што је то прво сценографско решење у којем је рађена ротација на сцени у било којем од позоришта у Југославији. Многи тадашњи позоришни критичари истицали су изузетност овог сценографског решења.

Милета Лесковца је почео да ствара на сцени Дома културе, али је и стварао у новој згради СНП-а.

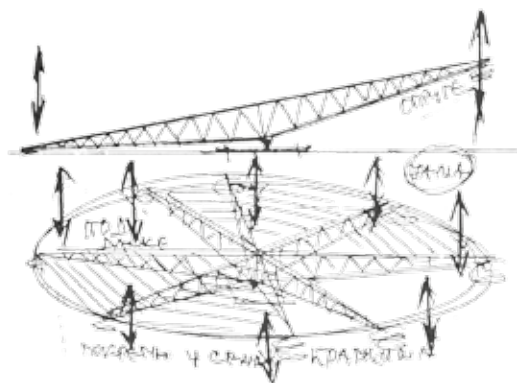
сценографска скица за представу
Набраженије и наказа-није Јоакима Вујића, 1973.

сценографска скица за представу *Хоризонтално и вертикално* Светислава Рушкуца, 1971.

Нова сцена са модерним техничким могућностима омогућила му је да у својим зрелим годинама прибегне стварању импресивних простора који одуда-рају од класичних поимања сценографских решења (*Набуко*), али и једноставних а монументалних и ефектних сценографија (*Кнез Игор*, *Бела кафа*). Лесковац је најпродуктивнији сценограф СНП-а - у току свог деценијског рада уметнички је осмислио скоро 170 представа. Истицао је да стил представе првенствено одређује драмско дело и концепт који нуде писац и редитељ. Сценограф тада истражује и налази решења која ће на сцени остварити то јединство. Био је познат, нарочито у каснијим годинама рада, по вештом коришћењу сценске расвете. Нека решења је изналазио је искључиво помоћу светла.

У књизи о сценографијама Милете Лесковца, Драгослав Браца Васиљевић је написао да је Милета Лесковац могао сценографијом да изрази сва расположења и осећања: лирска нежност је у *Покондиреној џилки*; узнемиреност у *Парасџосу у белом*; ироничност у *Избирачици*, прозрачност у *Четири трубијана*; опор укус у *Кир Јањи*; претећа агресивност у *Великом Маку*; надреална чулност у *Наираженије и наказаније*; саркастичност у *Др*; мрачност у *На дну*; катастрофичну атмосферу у *Јами*; носталгију у *Земљи*; узбуђење у *Набуку*; драматичност у *Белој кафи*; фасцинантна кубистичка визија у *Виолинистии на крову*. И после пензионисања, још десетак година је Милета Лесковац изналазио сценографска решења за представе СНП-а.

сценографска скица за поему *Јама* Николе Херцигоње, 1975.

Борис Максимовић

(Нови Сад, 20. X 1949)

Потреба за још једним сталним сценографом СНП-а јавила се у време кад је Стеван Максимовић отишао у пензију. Логичан избор је пао на његовог сина, који је у то време већ дипломирао (1974) на Факултету ликовне уметности, Одсек графике, у Београду, где је 1977. и магистрирао. У СНП-у је почео да ради 1978. године, а стални сценограф постао је почетком 1980/81. сезоне и у њему остао до 1993, када је прешао у Народно позориште у Београду. Гостовао је у најзначајнијим театарским кућама у Југославији, а касније у Србији и Црној Гори. Реализовао је многобројне сценографије за балет, опере, оперете, ко-реодраме, мјузикле, драме и комедије. Сарађивао је с најзначајнијим редитељима из наше земље, као и с редитељима из САД, Украјине, Холандије, Француске, Грчке, Румуније, Италије, Мађарске, Велике Британије и Русије. Добитник је више награда за сценски дизајн.

Борис Максимовић је реализовао око 40 сценографија у СНП-у. Као и сваки млади уметник почео је са мање захтевним представама, да би поступно овладао законима позоришне сцене. Његови каснији радови одавали су снажну експресивност. Увек је био доследан у изналажењу и тумачењу правих сценских израза.

Једна од његових запажених сценографских решења је за представу *Думанске џишине* Слободана Шнајдера и режији Мире Ерцег: „Сценографија Бориса Максимовића показала је поприште тог стремљења у виду једне големице ‘здјеле’ чије дно, према којем протагонисткињу вуче сила теже, јесте гром. То призориште даје нам визију лабораторије у којем људском вољом и тежњом за самоостварењем доминира нека отуђена сила. Унутар тих момената кретала се сугестивна игра глумачког ансамбла...” (Бојан Коренић, *Пораз слободе*, Ослобођење, Сарајево, 15. II 1988). „Сценограф Борис Максимовић саградио је читаво мало казалиште. Око квадратног простора за игру поставио је двократно гледалиште које је преградио тако да у свакој прегради може сједити највише једно, двоје гледалаца, од којих они што сједе у доњем реду главама тек провирују на позорницу, а они у горњем имају нешто искошену птичју перспективу. Можда би те преграде могле сличити самостанским ћелијама, можда су и ложе, можда и зурла у ‘реер show’, али мене су највише асоцирале на ону ријеч којом је војвода Драшко својим Црногорцима описао ложе у венецијанском казалишту – на пањеге. Четврта сцена саграђена је од грубих дасака, а према средини је нешто укошена. У њеној средини је стаклом прекривени отвор који ће у представи имати функцију гроба, али опћи изглед простора асоцира на велики сливник, онакав у каквима у клаоницама отиче крв. У играћи простор се улази кроз четврта врата уграђена у гледалиште, а у представи се брзим промјенама призорима и

сценографска скица за балет *Избирачица* Зорана Мулића, скица за Бал, 1997.

костима користе релативно мало, али значењских богатих реквизита." (Dalibor Foretić, *Pogled iz panjega*, Vjesnik, Zagreb, 14. prosinca 1987).

После одласка из СНП-а, Максимовић наставља сценографски рад и са запаженим успехом гради уметничку каријеру у Народном позоришту у Београду, али повремено гостује у СНП-у...

Сваки од ове петорице сценографа Српског народног позоришта – Миленко Шербан, Стеван Максимовић, Владимир Маренић, Милета Лесковац и Борис Максимовић – оставио је богат уметнички допринос развоју СНП-у али и свим театрима у бившој држави. Истовремено, они су својим искуством, сваки понаособ, остављали драгоцену искуства сваком следећем сценографу. Они су носили и оставили свој уметнички печат СНП-у. Својом уметничком маштом они су оживљавали и уобличавали простор да глумцу, оперском певачу и балетском играчу омогуће што комплетнију игру. Они нису били само сликари декора, него су и градитељи, сарадници, коаутори представе. Они су стварали слику о неком комаду, сваки на свој начин, јер решење увек зависи од личних афинитета сценографа, његове маше, знања и талента, јер, сценограф је увек отворен за све могућности. Позоришна сценографија није пука репродукција задатог амбијента, него је она проналажење основних карактеристика и суштине тог амбијента. Али све промене у изналажењу сценографског решења нису само жеље за нечим новим и модерним. Сценографија је драматургија простора, то је игра с простором и временом, с људима, архи-

тектуром и свим другим облицима који је окружују или испуњавају. У тој игри маште сценографија тера на размишљање, на откривање нових садржаја и могућности. Ови сценографи, као и сви остали сценографи, нису само ликовни уметници који су обликавали простор у којем су глумци играли, већ су они истински аутори, једни од главних сарадника редитељу, они су и коаутори са редитељем на раду сваке представе за коју су реализовали сценографију. Ни један од њих није само репродуковао задати амбијент, већ су, сваки на свој начин, изналазили најбоље карактеристике тог амбијента, изналазили су суштину.

У критичким приказима за већину представа увек је главни акценат на делу, глумцима и редитељу, што је наравно разумљиво, али је неразумљиво да је готово увек занемарена сценографија и костим. И зато је неправда према овим уметницима, као и генерално према свим сценографима, што већина позоришних критичара наводи да је „сценографија била у функцији представе“ или да је „представа играна у одличној сценографији“.

Сценограф исказује драматику кроз простор, он простору даје поетику, он је и архитекта, и сликар, и вајар, и проналазач, и истраживач али и сањар, он је увек отворен према сваком решењу. Баш такви су били и сценографи Српског народног позоришта: Миленко Шербан, Стеван Максимовић, Владимир Маренић, Милета Лесковац и Борис Максимовић.

~ крај ~

Ђорђе Перић*

На маргинама новосадске Енциклопедије Српској народној позоришћу

Прилози, дојуне, коментари, сећања:
Дина (Дионисије) Хаџи-Јанковић

Пре него што приложим и допуним биографију позоришног писца **Дине (Дионисија) Хаџи-Јанковића**, нека ми се дозволи, сад под старост, да се у неколико реченица подсетим своје сарадње са редакцијом новосадске *Енциклопедије Српској народној позоришћу* 80-их година прошлог века.

Посредовањем познатог београдског књижевника Божидара Ковачевића упознао сам др Слободана А. Јовановића, уредника београдске редакције *Лексикона јисаца Јујославије*, који ме је прогласио својим сарадником на писању биографија те едције Матице српске. Ту сам се вредно прихватио посла. Али једног дана господин Јовановић ми рече: „Јавили су ми из Новог Сада да редакција *Енциклопедије СНП у НС* тражи још сарадника на писању позоришних биографија како би посао кренуо брже. Ја сам вас препоручио да и тамо обрадите биографије из света театра. Повезаћу вас са театрологом Луком Дотлићем, а он ће вас упутити даље, шта њима треба и колико знате-учините. Хонорисаће вас“. И тако, без икаквих даљих разговора, обратио сам се господину Луки Дотлићу, једном великом зналцу историје позоришта у Новом Саду. Колико се сада сећам, обрадио сам преко 25 позоришних јединица. Тада је сарадња престала, јер је Лука Дотлић изненада преминуо. Остала је преписка са њим коју сам послао госпођи Мирјани Карановић и она се налази у Рукописном одељењу Матице српске. Мени су додељиване за обраду личности давно заборављене и имао сам прилично муке док бих дошао до потпуније обраде, којом бих био ја, а и сама Редакција на челу са проф. Божидаром Ковачеком, били задовољни. Неке позоришне личности обрађивао сам допунама и више пута, друге сам враћао, а једна коју сам тада вратио била је и биографија Дине Хаџи-Јанковића, јер ни сам знао ни један податак из његове биографије. Али ето, сад под старост, отворише се подаци и о његовом животу и раду и на позив редакције листа *Позоришће*, саопштавам и остављам овде те податке:

Дина-Дионисије Хаџи-Јанковић, фотографију нам је љубазно уступила Библиотека Матице српске, из Хаџи-Јанковићевог романа *Женска врлина* (Београд, 1909), сигн. II 7878

Дина Хаџи-Јанковић
БЕОГРАД

ХАЏИ-ЈАНКОВИЋ, Дина-Дионисије
преводица, прозни писац
(Сент-Андреја, 1839 – 10? април 1914)

Гимназију и правни факултет завршио је у Пешти. Радио у суду, у Сент-Андреји, потом у мађарском Министарству финансија. Долазио у Београд повремено, почетком 1900. године када је у Народном позоришту у Београду постављен превод његове шаљиве игре с певањем *Пана Цијанка* (*Cigany Panna*) у режији Ђуре Рајковића, глумца и редитеља. Овај мађарски комад написао је др Тихамер Алмаши (Т. Almasi), а шест песама које у комаду пева Циганка

Пана, мађарска Коштана, компоновао је мађарски композитор Лајош Шерли (L. Serly). Премијера је била 15. априла 1900. Приказано је девет изведби. После премијере тог комада, Дина Хаџи-Јанковић је прешао у Београд, после 1909. године, када је нашао место преводиоца у Министарству спољних послова у Београду. Владо је немачким, мађарским, енглеским, румунским и латинским језиком.

Године 1909. издао је три новеле, повезане заједно: 1. *Женска врлина*, роман из трговачког живота, по енглеском; 2. *Истински човек*, роман барона Николе Жожике (Miklós Jósika, 1794–1865), посрба; 3. *Једна несанана ноћ*, слика од непознатог писца, по енглеском. Све издато у Београду 1909, повезано заједно са сликом чика Дине. У Београду се касно оженио и имао сина Марка. Архиви Народног позоришта у Београду оставио је свој позоришни комад *Пре смо јодина* са епилогом *После смо јодина*, оригинал инспирисан Карађорђем и Првим српским устанком.

Комад с певањем *Пана Цијанка* извео је Српско народно позориште премијерно у Осијеку 1905. године. Извор наводи и његове комаде *Шарац* и *Беба* за које тврди да су се исто представљале у СНП-у. Чика Дина је био весела, велики љубитељ песме и певања и зналац старог српског црквеног појања.

ЛИТ: Л(ука) С. П (оповић): *Позоришна лира*, Београд б. г., текстови песама из *Пане Цијанке*; Жарко: *Књижевни мозаик*: Дина Хаџи-Јанковић, *Женска врлина*, *Истински човек*, Труба, II, 1909, бр. 134, стр. 2-3; Аноним: † *Чика Дина Хаџи-Јанковић*, Браник, 12. април 1914 (пренето из београдске *Сйраже*, 1914).

Приметио сам да биографија чика Дине Хаџи-Јанковића није написана ни у *Лексикону писца Јујославије* (II том, МС 1979) па је можда добро да се са њом упознамо. Како се сад код нас говори: „никада није касно“. Можда...

* аутор је књижевни историчар, стални члан Матице српске и сарадник *Енциклопедије СНП 1861–1986*.

Из Енциклопедије СНП

ПАНА ЦИГАНКА (Cigány Panna)

– народна шаљива игра с певањем у 3 чина.

Написао: Тихамер Балог Алмаши

Музика: Лајош Шерли

Прво извођење у Будимпешти око 1890, у нашој земљи 15. IV 1900. у Народном позоришту у Београду.

Прво извођење у СНП 12. XI 1905. у Осијеку.

Превео: Дина Хаџи-Јанковић.

Редитељ А. Лукић; А. Лукић (Ђорђе Вамоши), М. Марковић (Марци), Ђ. Бакаловић (Михаило Собослаји), А. Стојановић (Ферко), М. Тодосићка (Удовица Мартина Киша Кендереша), Д. Матејићка (Јелица), Б. Николић (Андрија Геци), Р. Спиридоновић (Дачо), Д. Спасић (Пишта Бак), М. Матејић (Илеш), Д. Кранчевић (Пожар), Ј. Стојановићка (Жужи), Д. Васиљевићка (Марча), К. Васиљевић (Руди Лакатош), Д. Спасићка (Пана), Д. Николићка (Бела, Треска), Ј. Душановић (Коломпар), С. Лијанка (Банко), С. Стефановић (Рафаел), Ђ. Маџарић (Сепл), С. Ранковићева (Лончарка). – Изведено 3 пута.

Вера Василић

Драга Спасић је тумачила насловну улогу у комаду *Пана Цијанка* који је режирао Андрија Лукић
фото е-архив СНП

Милица Моч, фото из Енциклопедије Новог Сада, књ. 16

Мр Снежана Илић

Живот и рад новосадске пијанисткиње Милице Моч

Преносила је љубав према музици и на своје ученике и важила је за веома успешну музичку педагога. Сјарији Новосађани и дан-данас имају време када је, у уледнијим и имућнијим породицама, било пресвишће похађају приватне часове клавира код Милице Моч.

Милица Моч¹ је била позната пијанисткиња. За свој допринос култури добила је значајна признања у земљи и иностранству. Рођена је 30. августа 1893. године у Новом Саду у познатој новосадској породици Јовановић.² Њена породица је била у сродству са Јованом Јовановићем Змајем. Расла је као најмлађа од четворо деце у породици. Одмалена је имала изражен таленат за музику. У Новом Саду је

завршила Вишу девојачку школу, а упоредо је учила и клавир. Студирала је престижну вишу музичку школу „Јакоб Штолц“ у Бечу.

Била је супруга угледног правника, адвоката и политичара др Александра Моча. Венчали су се 1913. Александар Моч је био један од најутицајнијих чланова Демократске странке, а касније Самосталне демократске странке у Војводини и велики борац за културни и привредни развој Војводине. Био је један од иницијатора присаједињења Војводине Србији и њеног уласка у заједничку југословенску државу. Важио је за угледног адвоката у чијој су адвокатској канцеларији стасавали многи касније познати адвокати.

Милица Моч је по професији била концертна пијанисткиња³, у чему је била веома успешна. У периоду између Првог и Другог светског рата наступала је на концертима широм Краљевине Југославије. Углавном је наступала волонтерски али с високим професионализмом.⁴ Са новосадским Музичким друштвом је, током лета 1926, имала успешну турнеју по Чехословачкој и Аустрији. Том приликом је председник Чехословачке државе Томаж Масарик одликовао све чланове високим орденом Белог лава. Са познатим хоровођом Станиславом Пашћаном⁵ основала је Женско музичко удружење 1927. године. Била је потпредседница новосадског Женског музичког удружења и председница Певачке жупе „Исидор Бајић“, која је обухватала тридесет и два хора из Бачке и Срема. Активно је учествовала у београдском музичком животу. Била је члан управе Музичког друштва „Станковић“ и активан члан и

Хор Женског музичког удружења у годинама пред избијање Другог светског рата, фото из Енциклопедије Новог Сада, књ. 16

¹ Снежана Илић, Уметнички рад Милице Моч, угледне новосадске пијанисткиње и оснивача новосадског Женског музичког друштва, у: *Трај*, часопис за књижевност, уметност и културу, бр. 36, год. IX, књ. IX, св. XXXVI, Врбас децембар 2013, 173–175.

² Група аутора, Енциклопедија Новог Сада, гл. ур. др Душан Попов, 16, Нови Сад 1999, 75–76.

³ Антон Еберст, Музички брeвијар Новог Сада, Нови Сад 1994, 66; Антон Еберст, Музички брeвијар Војводине, Нови Сад 1972, 94–95.

⁴ Влада Поповић, Записи из позоришта, Нови Сад 1982, 191, 197.

⁵ Музичко друштво у Новом Саду, Инв. бр. 14.423 и Инв. бр. 14.411, Рукописно одељење Матице српске, Нови Сад (РОМС)

извођач у друштву *Colegium musicum*. Самим оснивањем новосадског Женског музичког удружења учинила је много за еманципацију жена и, уопште, за популаризацију женског учешћа у музичкој уметности.

У периоду од 1948. до пензионисања 1960. године, радила је као професорка музике у Музичкој школи „Исидор Бајић“. Преносила је љубав према музици и на своје ученике и важила је за веома успешног музичког педагога. Старији Новосађани и дан-данас памте време када је, у угледнијим и имућнијим породицама, било престижно похађати приватне часове клавира код Милице Моч.

Због великог доприноса музичкој уметности, музичка удружења Србије и Војводине изабрала су је за свог почасног члана. Одликована је орденима Св. Саве IV степена и Југословенске круне V реда, добитница је сребрне и златне медаље Црвеног крста, као и многобројних плакета и захвалница. Пред крај живота, 1981. године, добила је и Повељу града Новог Сада.

деталј с омота плоче „Музички мозаик“, у издању РТВ Нови Сад, 1976. Сонату В. А. Моцарта и сонату З. Кодла на А страни изводи пијанисткиња Милица Моч

Живот Милице Моч био је овећан славом и успесима. Дуги низ година се активно и изузетно посвећено бавила музичком уметношћу, и то волонтерски. Остварила је више солистичких концерата, на пример, октобра 1951. одржала је солистички Симфонијски концерт Новосадске филхармоније, а за диригентским пултом био је њен зет Даворин Жупанић, диригент Српског народног позоришта. Посебно је занимљив податак на који смо, овом приликом, наишли, да је сачувана плоча „Музички мозаик“ у издању Радио телевизије Нови Сад, из 1975. године. На страни А пронашли смо две нумере које, између осталих, изводи Милица Моч за клавиром. Прва је Моцартова *Сонаћа у Де-дуру*, за клавир четвороручно (Милица Моч и Јелена Касовић), а

друга је савремена нумера Золтана Кодла *Сонаћа за виолончело и клавир*, одломак са јавног извођења (виолончело Антон Тот, клавир Милица Моч).

И поред личних трагедија које су је пратиле кроз живот, доживела је дубоку старост. Умрла је у деведесетој години, 13. јула 1983. у Новом Саду, где је и сахрањена на Алмашком гробљу у породичној гробници Мочових. Својим преданим уметничким и педагошким радом значајно је допринела развоју музичке уметности у Новом Саду, Војводини и Србији.

Милица и Александар Моч су имали велику и успешну породицу, са четворо деце. Деци су пружили, за оно време, изузетно добро образовање. Ћерка Јелена Моч (Станковић) Жупанић¹, рођена је 12. јула 1914. у Новом Саду. Основну школу и гимназију завршила је у родном граду. Музичко образовање стицала је још у детињству, у родитељском дому, поред мајке Милице. Поред тога је приватно учила клавир, осам година, код професора Г. Берића. Била је суфлер у Опери Српског народног позоришта, од 1. децембра 1949. до пензионисања 16. јануара 1975. Неко време је била у браку са диригентом Даворином Жупанићем. Умрла је 9. децембра 2003. у Новом Саду, где је и сахрањена на Алмашком гробљу у породичној гробници Мочових.

Породичну срећу Мочових помутио је Други светски рат. Њихова ћерка Мара, рођена 1916, по професији је била правник, а поред тога и веома активна чланица Омладинског покрета у Новом Саду и други секретар и члан управе Студентске матице. У складу са својим опредељењима, од самог почетка је пружила подршку Народноослободилачком покрету. Погинула је на самом почетку рата у Новом Саду у пролеће 1941. Сахрањена је у Новом Саду на Алмашком гробљу у породичној гробници Мочових.

¹ У Енциклопедији Српског народног позоришта коју можемо наћи на порталу Позоришта <https://www.snp.org.rs/enciklopedija> у одредници посвећеној Јелени Моч пише Моч Станковић а на надгробном споменику породице Моч Јелена Жупанић рођ. Моч.

Ласло Блашковић

СВЕТА(Ц)

Мораш веровати у оно што више један Света(ц).

Светислав Јованов, фото Срђан Дорошки

Онај, Светислав Јованов, још један бугарски фудбалер (како се то шаљакао Имењак Басара), из Новог Сада, уз Цветана Тодорова, Паризлију из Софије, тај је Светислав био мој други цимер у Српском народном позоришту.

Први пут када сам пао с крушке, то јест, био смењен с места уредника у цветним литерарним Пољима, и обрео се, на позив тадашњег управника, Млађеновића, у позоришту, прва особа са којом сам делио радни и ваздушни простор била је Миња Лагатор, посестрима вила, тада Равијојла Српског народног позоришта, коју ћу дословно именовати у једном роману, управо у датим околностима (како то веле класични позориштанци). Миња је била практичар, добио сам, на пример, њеним залагањем, углачанисто с компјутером на њему, док си рекао бритва, нагледао сам се једне зиме, на Мињину интервенцију, толико представа које сам, из ових или оних разлога, пропустио да погледам претходних година, да ми се променила боја очију (то најозбиљније кажем, има о томе, сигурно, помена у неком мом лекарском картону).

Када сам се, после још једне моје пословне екскурзије, вратио у Српско народно позориште, добио сам нову столицу, као и новог собног друга, Светислава Јованова, тада, уз Бранка Димитријевића, врлог кућног драматурга, који је међутим, за разлику од моје прве цимерке, био више теоретичар.

Од када га познајем, Света ме је умео изненадити сасвим необичним, понекад и ексцентричним, погледима на позориште и уметност уопште, будући да је тај човек суверен у многим областима, рецимо у разумевању филма и литературе. Тако сам неколико

пута гледао трећи део Кополиног *Кума*, неспособан да се уверим у Светину тврдњу да је та последња карика мафијашке трилогије боља од друге две, јер прецизно и на уметнички начин моћно огољује лицемерје сваковрсног Клера, који се и данас занима хладним верским ратовима, као да смо још у времену крсташа.

Драматург и уредник био је Јованов, тај енциклопедијски свезнадар, и на Телевизији Нови Сад. Једног несносног пролећа позвао ме је у емисију, која је ишла уживо, а у којој бисмо разговарали о мојим књижевним узорима. Више него што се сећам шта сам тад рекао о Фокнеру, памтим два типа односа према априлу, најсуровијем месецу, као и према животу уопште, оличених у нашој гардероби. Наиме, водитељ Света био је бос, у сандалама, кратких рукава, а ја – у лакованим ципелама полутешке категорије и у белој кошуљи што се лагано натапала знојем, јер сам разговор провео у нелагоди због стрепње да ли се на сав глас, кроз све микрофоне сунђерастих глава, шкропљених пљувачком разних говорника, чује врење мојих желудачних сокова и радијско крчање црева, а због мало пре поједене шаке ужарених папричица. Не, умирила ме је моја жена касније, ништа се није приметило. Нисам могла да те препознам. Од мог уздаха олакшања аутоматски су ми се развезале пертле.

Осим посвећеног и проницљивог интересовања за Пекића, Киша, Михиза (о којима је много писао), Светислав се, на разне начине, бавио и детективским жанром. Драматизовао је, са Ксенијом Крњајски, Агату Кристи. Показао се и као својеглави антологичар криминалистичких прича. Као што је *Кум 3* бољи од

сцена из представе *Најављено убиство*, СНП, 2012.
фото Миомир Ползовић

других упркос свему, тако ни Светина антологија не креће од Поа, него од Натанијела Хоторна!

Тако, опет, у кратком али информативном поговору „Антологије тврде крими приче“, са славном парафразом у наслову (*Убиј ме нежно*), наћи ћемо и полуреченицу како је управо ова подврста (тврда крими сторија), средином прошлог века, обновила већ доброано исцрпљени модел читавог криминалистичког жанра. Знајући ауторова ексклузивна интересовања, слободно можемо претпоставити да грубијанска крими прича представља спојку и склопку читавог жанра, колико са (класицистички речено) високим стилем, толико и са живућом стварношћу.

Управо ту почиње наша игра: мистификација, маскирање, крвави карневал. Шпијунирање загробног живота. *Danse macabre* нашег закривљеног времена. Тако прљаваг њушкала или новог детектива комотно можемо назвати уличним Хајдегером, јер му решење, циљ и биће увек леже у смрти.

Оно што, и према Борхесу, представља Едгар Алан По за читав криминалистичко-детективско-полицијски жанр, значи, Претечу и утемељивача, то је, уколико следимо Јовановљев изванредан поглед, Роберт Луис Стивенсон, са својим шизофреним, фаустовским јунацима, за тзв. тврди кримић. Као и меки кримићи и ови други су апологије, сажети црно-бели филмови. Међутим, њих не треба поредити са шаховским партијама (како је то, у ових првих, уобичајено), већ најпре са смртоносним карате катата, погубљеним борбама са замишљеним противником. Са самим собом.

2

Док разговарам о свему са Светиславом Јовановим, с којим делим радни позоришни простор, обично вртим у руци неку од књига са његове полице. Једном, из једне, испадне пожутели листић. Подигнем га с пода олизаним прстима. Гле, то је, ни мање ни више, просто писмо Станислава Винавера, упућено Светиславу Стефановићу!

Писмо сам купио давно, у некој антикварници, вели Света усхићено. Али се негде затурило, годинама га тражим. Где си га нашао?

Винаверово писмо? Замисли, на најнеочекиванијем месту, одговорим му поучно.

Управо у овој Винаверовој „Пантологији“ коју држим у рукама!

И ето, такве сам ствари налазио у Светиним књигама.

3

Уосталом, један је Борхесов јунак убеђен да не треба умножавати мистерије. Објашњења су стопосто проста. Ваља се само сетити Поовог украденог писма. Или су пак сложена, успротиви му се саговорник.

Треба само да се сетимо свемира!

Да ли би, питао сам се, док смо седели, пред нашим компјутерским екранима, један наспрам другог, у Српском народном позоришту, глођући исту коску, најбоље решење било да тебе, у неком могућем филму, опет одигра Вал Килмер, светац?

Дарко Цвијетић: „Ја не пишем о рату, ја пишем о љубави”

*Сусрећ с њисцем - Што на поду спаваш на
68. Сћеријином њозорју*

„У минут неба стане сва наша емоција, стане сва наша молитва, наше заустављање у свијет. Ја минутом неба називам молитву. Знате, ми пролазимо свијетом, а толико свијета не видимо. То је као када прођете поред разгранале тријешње, упорно пролазите испод ње и не обраћате пажњу, а та трешња вам стално говори: „Ало, заустави се, види ме, па ја сам због тебе ту.” Тако и то небо, тај минут неба заправо значи да се неког момента зауставите, да неког момента погледате горе и кажете: „Чекај, ја сам мали мрав, једно мало дрво у шуми, једна мала влат траве.” Тај минут неба је концентрација нашег погледа у оностраниности којој ћемо се свакако сви ми вратити,” каже писац Дарко Цвијетић.

Колико је важан квалиџет насџрам кванџиџеџа сведочи и граџоцени џеџнаесџоминуџни разџовор са овом изузеџном личношћу. Са Дарком се налазимо у Позоришном клубу „Трема” у Срџском народном џозоришџу за време Сћеријино џозорја, дан након извођења џредсџавџе Што на поду спаваш у режији Кокана Младеновића. Говори нам да му се још увек сумирају уџисци, да џокушава да реџенерише енерџију јер су вече џре имали два џирања, а џар дана џре џоџа џосџовање у Темишвару, али да свом умору не даје никакав значај. Оџкрио нам је и ко џо и џиџо на џоду сџава:

„Мислим да на поду спава онај који је бескреветан, онај ко је у журби, ко нема времена да нађе мјесто за спавање, који је у некој фази неодлучности и неке фазе непрекидне спремности на устајање с пода. То је метафора из једног мога сна. Тата кад је умро, једну ноћ сам сањао да он мртав мени долази и каже: „Сине, што на поду спаваш? Устани.” гдје сам ја у сну, крај њега мртвога, чувао неку стражу. Тако да је тата заправо дао наслов роману и ово су све метафоричка објашњења, та бескреветност и то немање мјеста на свијету је заправо суштина наслова.”

*Пре две џодине на Сћеријином џозорју џосџова-
ла је џредсџава насџала џо роману „Шиндле-
ров лифџ” у режији Кокана Младеновића која*

Дарко Цвијетић, фото Срђан Дорошки

*оџисује живоџ у једном усамљеном солиџеру
џре и џоком раџа и џредсџавља меџафорич-
ки расџаг Јуџославије:*

„У том роману је моја породица само један стан на неком деветом кату, као што и јесмо ми били једна југославенска породица мјешаног брака, како се то данас воли популарно рећи. Сада напросто у том распаду тог солитера, цијеле те конструкције Југославије фокус је помакнут на волуменирање камере, али напросто као да је камера из целог солитера ушла у један стан и одједанпут видите једну трагедију која је у микро плану. А то је и даље трагедија „Црвеног солитера” и трагедија Шиндлеровог лифта само за један корак дубља јер улази у већу интимност.”

*Једном џриликом сџоменуо је да су се он и Кокан
додирнули душама, а џиџа џо редиџељ (џре)
џознаје у њеџовим романима, Дарко одџовара:*

„Чујте, господин Младеновић је, по моме дубоком убјеђењу, не само театарски мајстор него он је пре свијега пјесник и ја стално говорим да све ово о чему причам унутар мог романа не може да дубоко осети нико други до пјесника. Он је све моје поетске категорије из романа пребацио у други језик, казалишни. Одједанпут су све ствари које су, је ли, на папиру мртве док их очи не погледају, проговориле, устале и то је заправо синергетски додир између нас двојице, између двије поетике којој је он дао чудесну моћ.”

Констатацијом да генерације генерацијама преносе трауму и наратив о вечном недовршеном историјалном заокруживању.

„У жидовском народу постоји медицински, дијагностички проблем како се тај фактор вики-молошке жртве преноси из генерације у генерацију и људи осјећају кривицу а уопће не знају зашто. Или осјећају да је нешто погрешно у свијету, ходу, а да не могу да разлуче шта се то доиста догодило. Ја желим вјеровати у наше оздрављење, желим вјеровати да ћемо се кроз једну, двије, три генерације вратити неким елементарним животним стварима. Желим да вјерујем да ћемо схватити да је наша пролазност тако брза, да ћемо ми сви који градимо идентитете овакве или онакве, националне, сексуалне, како год хоћете, да се ти идентитети разграђују нашом смрћу. Ми престајемо постојати на тај начин и онај дан кад сретнемо творца он нас неће питати шта су нама радили други него шта смо ми чинили другима.“

На њиховој који би био рецет и лек за зацељивање историјских траума, Цвијетовић закључује:

„Емпатија. Емпатија. Можда увођење предмета у образовни систем унутар средњих или основних школа, па чак и у вртиће. Ми живимо данас у свијету гдје нисте сигурни када сте на зеленом свијетлу на семафору да ли ће неки дивљак или лудак да вас покоси или убије. Живимо у једном потпуном свијету несигурности а сматрам да би елементарна емпатија

донијела ту могућност да видите баку која носи цегер и да јој помогнете, да видите клинце који у лифту кажу: „Добар дан. Како сте?“ Ви бисте видели пуно насмијаније људе и само мало више људског разумијевања. Емпатија је мислим суштински проблем и сви ми који јесмо или нисмо хришћани или било који други вјерници заправо почивају на основном начелу – немој чинити другоме оно што не желиш да се чини теби. Мислим да на тој категорији почива свијет и да будете оно што јесте. То су Исусове ријечи – Ја сам онај који јесам. Нити више нити мање од тога не можемо.“

Његово писање приметно кореспондира са тезом филозофиње Хане Арент о „баналности зла“. Да може да разговара са њом каже да би свакако попио кафу, ња чак и зајалио цијарећу, иако не пуши.

„Хана Арент је мени врло блиска, ја и сад негдје у торби имам њен „тоталитаризам“ и непрекидно га ишчитавам и заправо схваћам колико је она криво схваћана унутар свога народа, што је врло интересно да је доиста зло банално. Невјероватно је како се човек, унутар друштвених околности, од зечића претвара у звјер. Сад да дозволите да неко каже да можете убијати наредних сат времена све људе који носе наочале, вјерујте ми да би за сат времена у граду било стотине лешева и да би многи људи крили наочале као змија ноге. Наочале би бацали у Дунав само да не би изгубили главу, а да би сутрадан, кад се поново могу носити наочале, исти ти људи који су

Што на њогу сјаваш на Регионалном европском театарском фестивалу TESZT 2023, Темишвар, 25. мај 2023, фото промо TESZT

убијали вратили наочале и имали велику диоптрију. То зло у човјеку постоји, увијек у нама, као што и до-
бро постоји и сад је до вас колико ћете пробудити
свога добра и не дозволити том злу у вама да изађе
ван, да проговори, да вас онечовјечује, да вас прља.
Напросто морате водити рачуна, морате вољети
себе толико да будете добар човјек јер то је суштина
нашег постојања. Бити ту и отићи чистог образа. Голи
смо дошли, голи ћемо отићи. Треба бити довољно
частан да наше бивање буде бивање једне пчеле или
бивање једног цвијета. Ништа више и ништа мање
од тога свијету не може."

*Пролог првог дела „Ноћне слике“, последњи
део неокласне трилогије, посвећен је имену –
ишћа с именом када нас нема више, када одемо,
које смо носили, које нам је дајо када смо рође-
ни?*

„Моја мајка кад сам био дјечак и кад сам је питао
зашто се зовем Дарко онда ми је она рекла: „Па забо-
га, дар ко цвијетић.“ Ја се и данас носим с тим као
некаквим стожером унутар себе, да сте даровани на
неки начин и да сте добили дар и тај дар морате да
вратите. Дакле, добили сте га у најчишћем могућем
облику, говорим сад кроз своје име, и да тај дар сте
добили с разлогом да друге људе оплемените и да
га вратите натраг онаквим каквим сте га добили.
Именовање свијета заправо значи означавање сек-
тора кретања. Без именовања ми не бисмо знали
како се зове чаша да нам неко није рекао. Ми бисмо
морали гомилу тога да измјенимо. Стално смо у не-
споразуму и то је велика моћ језика да вратимо му
моћ језика и моћ споразума јер ми из неког лудила
вјерујемо да ријечима преносимо доиста оно што
мислимо, али то је немогуће. Када ви и ја имамо раз-
личиту представу о води, ја када кажем ријеч вода ви
ћете помислити на море, ја ћу помислити на извор и
већ смо помислили на различите ствари. Морамо се
договорити да је то неспоразум."

*Док разговор шече минути по минути и приводи-
мо крају, дођичемо се и премице зашћо сћал-
но иише о рају:*

„Па ја не пишем о рату, ја пишем о љубави. То што
је у овом лудом времену љубави све мање то није
моја кривица. Ја покушавам доиста да не пишем о
рату, али то је моје есенцијално искуство. Мој сиже
за малу причу би био зуј пчеле која је полетела, како
то Чехов каже, тихи анђео је пролетио. Чујте га, то је
био минут неба."

Александра Николијевић
(Интервју објављен на порталу
Хоћу у позориште, мај 2023)

Знате, ја нисам желела да будем писатељица

Интервју са Луисом Веленсуелом, једном од најзна-
чајнијих аргентинских књижевница, која је била јо-
шћа Културног центра Војводине „Милош Црњан-
ски“ 1. јуна 2023. године, када је представљен њен
књижевни ојус, у оквиру програма „Уметник у фо-
кусу“. Следеће дана посетила је и Српско народно
позориште, када смо искористили величанствену
прилику да је упознамо „изблиза“ и са великим задо-
вољством поразговарамо с њом.

Гошћа Српског народног позоришта
Луиса Веленсуела, фото Марија Ердељи

Луиса Веленсуела је рођена у Буенос Ајресу,
1938. Одрасла је у атмосфери коју су тада
бојили великани аргентинске књижевности – Хорхе
Луис Борхес, Ернесто Сабато, Адолфо Бјој Касарес,
што је свакако утицало на развој њених аспирација,
оставивши јој најлепша сећања из детињства, али и
дугогодишње диктатуре војног режима, услед чега
је десет година, од седамдесетдевете до осамдесет-
девете, провела живећи и радећи у Њујорку. Њена
политичка књижевност проткана је озбиљном дру-
штвеном критиком, духовитошћу и поетиком.

Луисина важнија дела која се неизоставно морају
прочитати јесу збирке прича „Овде се дешавају чуд-
не ствари“, „Промена оружја“ и „Симетрије“, потом
роман „Роман ноар с Аргентинцима“, есеји „Опасне
речи“, путопис „Дневник маски“. Истраживање ос-
татка њеног замашног опуса, представљаће читаоцу
велики ужитак.

Каква је Луиса била као деце?

Као девојчица била сам веома несташна, права
неваљалица, у све сам се уплитала, све ме је зани-
мало, сама сам стварала пустоловине, тако да ме
нису пуштали да лутам далеко од куће. Зато сам из-

мишљала авантуре у свом комшилуку, шетала сам радо и по крововима кућа. Живели смо у мирном крају и с лакоћом сам обилазила све његове делове и забити. А у школи нису обраћали много пажње на мене. Била сам веома добар ђак, али не зато што сам вредно учила, већ зато што сам лако и брзо разумевала све. Знање ме је увек занимало. Несташлуци су ми одмалена били витални, суштина живота.

Моја мајка је била списатељица и у нашој се кући окупљало много писаца. Непрестано су разговарали, задиркивали ме, забављали се са мном. Много смеха и много озбиљних расправа испуњавали су свакодневицу.

Сећајте ли се првих сусрећа са Борхесом, на пример?

Ах... тада сам имала само шест година, не могу да призовем та сећања и причам о тренутку када сам упознала Борхеса. Осим тога, Борхес с којим сам одрастала, који је заиста често долазио, често смо се виђали, није био Борхес којег познајете. Звали смо га Ђорџи, сви су га много поштовали, био је веома стидљив и чудан момак. Велики је он писац. Раније су говорили да јавност неће моћи да га чита. И ја сам исто мислила.

А ја, знате, нисам желела да будем списатељица.

Шта сте хтели да budete?

Желела сам да будем научник када порастем. Али, желела сам и да будем и пустолов. Читала сам Салгарија и желела да путујем у Малезију. Таква сам била, веома слободна и неспутана.

Остајала бих да читам до касно у ноћ, а ујутру бих каснила у школу. Мада школа није била једна од оних строгих, срећом. Када год се сећам школе, присетим се најпре великог разумевања и топлине. Било је то лепо, лагано и испуњено детињство.

А како сте дошли од научника до писца? Када сте схватили – ја сам писац?

Дуго ми је требало да схватим да сам писац. Објављивала сам много, али као новинар. То је била моја професија. Трбало ми је много времена да postanем писац, да уопште усвојим идеју писања као таквог. Са осамнаест година сам увелико живела у свету авантура, захваљујући причама. Одатле сам ушла у два света – књижевни, с једне стране, и новинарски, с друге. Био је то важан период када сам отишла, почела сам да живим сама, одвојено од маминог света. Нисам хтела да будем под њеним утицајем, нисам желела да будем упамћена само као њена кћерка.

Када више сте улавног немаће план, ликови и сцене сами се развијају и надовезују. Међу тим, у једном тренутку долази крај. Како знате када је крај и како се осећате после, кад се раскидање са ликовима?

Тако је. Прича, када крене, она тече, буја, разлива се, носи са собом, и у једном тренутку се примири. Када је у питању крај, у мом случају, није га тако тешко препознати, јер се прича уобличи, затвори. У роману се на неки начин дође до закључка, или, пак, крај остане отворен, али са одговором. До сада сам се понекад осећала да ме напуштају сви они ликови с којима сам дуго живела. Али, оно што је код мог најновијег романа веома занимљиво јесте то што је лик остао са мном, и даље прича са мном, још разговарамо. У ствари, сви највећи детективски романи имају једног главног лика. Агата Кристи је рекла: „Пазите о којим детективима пишете, јер ће они дуго остати са вама!“ Управо ми се то и десило. Али имам леп однос са њим. Они су као глумци. То је као унутрашње позориште, на неки чудан начин.

Каква је ситуација са младима у Арјенџини – читају ли?

Млади људи почињу да ме плаше. Има младих који читају, али мало их је. Није то нормално, знате? Ти млади људи над којима доминира политика и заносе се идејама екстремне деснице, то ме много плаши. И не читају. То је ужасно. А за то су криве друштвене мреже које не остављају много простора за размишљање. Читање омогућава сусрет са добром литературом, тера да се уђе у непознате и нове светове, да се промишља, пружа бројне могућности да откријемо да се у нама роји мноштво питања која тек треба да одгонетнемо, развија емпатију. Без емпатије мржња расте. То су опасне ствари.

Важно је пробудити њихово интересовање ка уметности, култури, сликарству, музици, упутити их на нешто креативно, шта год то било, али нешто креативно, не треба их препустити мрежама.

Имају ли ујисци ујиција?

Ма какви. Заборавите на то! Једно време смо имали, али више не. Нико нас не слуша. Нема од тога ништа. Евентуално када пишемо неке публикације, у форми новинарства, али као литература која има утицаја, не. То је одвећ изгубљено. Раније су нас позивали у телевизијске програме, али је права реткост видети писца у програму неке телевизије која има масовну гледаност. Веома ретко или никад.

Осјају, ипак, могућности писања кришичких, јолишичких белешки, објављивања у дневним, недељним листовима. Поред њих, јосије неки књижевни најори које чине јоједини ујисци, као Мемпо Ђардинели, на пример.

Управо тако. Повремено пишем неке врсте дебате, и критичких и политичких белешки. Морате, знате, изнети своје размишљање... Мемпо и ја смо добри пријатељи. Његов књижевни рад много поштујем. То што ради са Фондацијом, све што организује у књижевном свету, заиста је изванредно. Његова фондација „Мемпо Ђардинели“ ствара читав покрет, развија програме за промоцију читања, посебно књижевности за децу и младе, организује читалачке форуме, курсеве обуке за наставнике и библиотекаре и сваке године је све веће интересовање и посећеност. Посао који Мемпо ради је изузетно важан.

Шта бисте рекли младима који желе да јосију ујисци?

Па, нека пишу! Једном су Борхеса питали: „Ђорђи, шта ћемо са младим песницима?“ - „Одвратите их, забога!“ Ако треба да пишеш, пиши. Али ако ћеш

писати зато што ти се чини лако и зато што знаш да ређаш једну реч за другом, то није писање. Има много радионица, неких бољих, других не толико. И сама сам неке водила. Не знам да ли да их препоручим, или не, али много писаца произашло је из радионица добрих писаца.

ele

Писали сје о јанју, а да ли сје ја јлесали?

Не, не плешем танго, а све што сам о тангу научила било је посматрајући га. Одрасла сам уз рокенрол, а аргентински танго је стигао у Њујорк у време када сам ја тамо живела. Једнога дана, док сам и даље била тамо, дошао је Клаудио Сеговија, пријатељ са којим сам проводила време док сам боравила у Паризу, који ме је увео у свет танга. Одвео ме је на једно од тамошњих највећих окупљања тангероса. Била сам фасцинирана отменошћу покрета, држањем, ритмом... А када сам се вратила у Буенос Ајрес, почела сам да га посматрам и изучавам цео тај свет, да гледам великане танга, не професионалце, већ праве старе милонгеросе, људе којима је танго начин живота. То је заиста божанствено.

Танго нису фигуре и кораци, танго је загрљај. Хтела сам да научим да плешем, макар пет корака, али не, нисам се пронашла у томе. Ипак, упијала сам сав тај свет, сву мистику танга. Фуентесу се свидело, сваки пут када је долазио, тражио је да идем са њим на милонге.

На једном конгресу неуролога чула сам нешто веома занимљиво – да је танго лековит за људе са Паркинсоновом болешћу. Открила сам после да за то постоје и специјализовани курсеви, и било је веома интересно изучавати танго и с те стране. Имала сам пријатељицу неуролога која ми је причала о девојчици чија је мајка имала Паркинсона, једва се кретала, и која је, после неколико часова, беспрекорно понављала неке кораке, плесала је.

Много пута сам чула, а и сама тврдим - на било који начин да се посветите тангу, промениће вам живот.

je

*Интервју приредила и превела са јанској
Јелена Лајанџор*

Жељко Пишкорић (1961–2023)

сценограф СНП-а
и визуелни уметник

57

На почетку беше „реч” а одмах до ње и „светло” које је тражио

Радили смо заједно сценографију за представу *Ко ме верујеће* (Пројекат 3, 2004). Од тог времена Жеки је све своје „Богом дане” уметничке таленте несебично давао позоришту, а позориште му је дало могућност да се непрестано игра. А, он се разигравао на безбројним представама, филмовима, пројектима. Стизале су и награде, признања за уметнички рад. Био је и остао је посао и позориште.

Бескрајна „авантура духа” кроз позориште га је фасцинирала! Драматургија простора и сценска писменост били су само основни елементи за његову бесконачну игранију. Уводио је у драмску радњу, прецизно осмишљене, сценске елементе како би му се отворио простор да ухвати суштину и светло! На почетку беше „реч” а одмах до ње и „светло” које је тражио...

У последњем и зрелом периоду свог стваралачког живота користио је транспарентне материјале, тилове, завесе, сцена је за њега постајала макета творевине (света) коју треба осветлити што боље суштином!

Његова лична голгота са „телом” и болестима говорила му је о пропадљивости материјалног (и телесног) и вечности духовног (савршеног) светла за којим је ишао. Тешко ми је јер смо били веома битни један другом у важним тренуцима наших живота... О томе смо имали завет ћутања и ћутаћу и сада.

Саша Сенковић

Фрагменти из биографије

Жељко Пишкорић (Панчево, 14. април 1961 – Нови Сад, 17. јул 2023) - Дипломирао је вајарство на Академији уметности у Новом Саду 1995, а мастер студије сценске архитектуре и дизајна завршио је на Факултету техничких наука у Новом Саду. У Српском народном позоришту је радио као сценограф од 1. марта 1995. до смрти. Последње представе за које је потписао сценографију у свом матичном позоришту су: Шекспиров *Мајбел* (режија Никита Миливојевић), *Поеџеса* по тексту и у режији Виде Огњеновић, *Последњи балкански вампир* Дејана Дуковског (режија Александар Поповски) и *Берџове кочије или Сибила* Велимира Лукића (режија Иван Церовић). Урадио је преко 100 позоришних сценографија за СНП, највише за драмске представе; сарађивао је с Позориштем младих, Новосадским позориштем / *Újvidéki Színház*-ом, Краљевачким позориштем, Зетским домом са Цетиња, Народним позориштем „Тоша Јовановић” из Зрењанина, Народним позориштем из Ужица.

Аутор је сценографија позоришних представа СНП-а: *Код вечиће славине* (режија Соња Петровић, 2022), *Берлински зид* (режија Жељко Хубач, 2022), *Осамнаест мачака и лимар Херман Брум* (режија Иван Церовић, 2021), *Кафка-Machine* (режија Вељко Мићуновић, 2021), *Розенкранц и Гилденстерн су мртви* (режија Игор Павловић, 2020); *Ко је убио Џенис Џојлин?* (режија Соња Петровић, 2020), *Јованча на њују око свећа* (режија Золтан Пушкаш, 2020), *Травничка хроника* (режија Никита Миливојевић, 2019), *Смедерево 1941.* (текст и режија Ана Ђорђевић, 2019), *Антигона 1918.* (режија Милан Нешковић, 2019), *Вештице из Салема* (режија Никита Миливојевић, 2018), *Рогољуци* (режија Радоје Чупић, 2018),

Форшинбрас се најио (режија Никола Завишић, 2018), *Час анатомије* (режија Андраш Урбан, 2017), *Оштор* (режија Игор Павловић, 2017), *Чаробна фрула*, опера за децу (режија Ксенија Крнајски, 2016), *Хамлеј* (режија Никола Завишић, 2016), *Смрт Ивана Иљича* (режија Томи Јанежич, 2015), *Оставиће јоруку* (текст и режија Вида Огњеновић, 2014), *Здрав(о) живош(е)!* (режија Никола Завишић, 2013), *Ћакон* (текст и режија Ана Ђорђевић, 2013), *Урнебесна трагедија* (режија Маја Гргић, 2011), *Љубавна прича* (режија Зоран Богданов, 2011), *Јуцуца* (режија Немања Петроње, 2010), *Коме верујеште* (режија Даријан Михајловић, 2004) и друге. Био је асистент, стручни сарадник и косценограф на представама СНП-а: *Шекспир у Кремљу* (режија Ленка Удовички, 2013), *Галеб* (режија Томи Јанежич, 2012), *Најављено убиство* (режија Ксенија Крнајски, 2012), *Сеобе* (режија Вида Огњеновић, 2011), *Милева*, опера (режија Озрен Прохић, 2011), *Лейошница Линејина* (режија Борис Исаковић, 2009), *Наход Симеон* (режија Томи Јанежич, 2006). За висок ниво сценографског професионализма и креативна решења у драмским представама *Смедерево 1941.*, *Травничка хроника* и *Јованча на јују око свејта* добио је Годишњу награду СНП-а 2020.

Добитник је најзначајнијих фестивалских признања за позоришну сценографију: „Ардалион“ за представу *Упоотреба човека*, према роману Александра Тишме (режија Борис Лијешевића, копродукција Новог тврђава театра Нови Сад, Новосадског позоришта, Града театра Будва, East West Центра Сарајево, 2021); Награде за најбољу сценографију за представу *Ко је убио Џенис Џојлин?*, по тексту Тијане Грумић и у режији Соње Петровић на 25. АртТрема фесту, Рума (2022); Награде за сценографију *Ко је убио Џенис Џојлин?*, на 32. Интернационалним театарским сусретима, Брчко дистрикт БиХ (2022).

Био је члан уметничких група: Art Circus (1995–2005), са којом је излагао радове у земљи и иностранству, и MFX (Multiflex). Један је од оснивача и чланова мултимедијалне уметничке асоцијације НТР (Нару Trash Production), „која својим креативним провокацијама узбурава (не само) новосадску уметничку и клупску сцену, дефинише свој поступак као микс `уметности, науке, зезања и пичкаже`“ (Н. Сејдимовић, „Време“, Гротескни реализам, 2019). Група је радила с одбаченим материјалом, предметима „мање вредности“, „смећем“ које, као опскурна сировина, постаје уметничково светлиште. Такви одабрани предмети представљају сведочанства о прошлости и губљењу њиховог значаја, али их обрађујући *in situ*, пред посматрачем (нпр, перформанс у Галерији „Рајка Мамузића“, Нови Сад, август 2018), настају еkleктични радови јасни у контексту затеченог про-

стора и уметникове реакције. Остварио је више самосталних изложби у земљи и иностранству: „Бука и бес“ (НТР, Изба, Нови Сад, 2016); „Час анатомије мртве природе и друштва“ (ретроспективна изложба Multiflex, НТР, МСУВ, 2014); Tokyo Art Beat, Gendai Heights Gallery Den (Токио, 2009); Surexpositions Multiflex Live Video, Centre Culturel Francaise (Темишвар, 2009); 27th International Short Film Festival (Немачка); Галерија СУЛУВ-а (Нови Сад, 2007); Multiflex – book one, Galery Prima Center (Берлин, 2007); Shubara Trance – performans (Art Circus), ИНФАНТ, Културни центар (Нови Сад, 2006); Изба НТР (Нови Сад, 2001–2013). О свом сценографском раду у позоришту и активностима у уметничким медијима говорио је у *Разговорима о сценском дизајну „Сценлаб“* 2017. који су водиле Татјана Дадић Динуловић и Јелена Јанев на Академији уметности у Новом Саду.

сцена из представе *Смрт Ивана Иљича*, у којој је Пишкорић имао своју „прву улогу“ на сцени, пред публиком је два сата мењао „стање“ дугачког зида, фото Миомир Ползовић, 2015.

Остале позоришне сценографије: *Упоотреба човека* (Новосадски нови театар, Новосадско позориште / Újvidéki Színház, Град театар Будва, East West Центар Сарајево, 2020), *И њо се зове љубав* (НП Ужице, 2021), *Ромео и Јулија* (НП „Тоша Јовановић“, Зрењанин) *Испраживачи ноћних мора* (Позориште младих, 2014), *Црвена* (Позориште младих, 2010), *Ошело* (Зетски Дом Краљевско позориште, Цетиње 2009), *Порно* (Трупа „Јорик“, 2005) *Поручник са Инишмора* (Трупа „Јорик“, 2004). Радио је и као филмски сценограф: *Срце* (режија С. Радаковић, 2011); *Ајофанија* (режија М. Малешевић, 2011); *Фрајменши* (режија А. Давић, 2010); *Код куће* (режија Н. Микалачки, 2009); *Срце је мудрих у кући жалоси* (режија М. Малешевић, 2009); *Јесен у мојој улици* (режија М. Пушић, 2008); *Биши прах* (режија М. Каћански, 2007), *Усјаванка за гечака* (режија М. Пушић, 2007)...

О сценографији Жељка Пишкорића

Ко је убио Џенс Џојлин? (режија Соња Петровић, копродукција: СНП и ОПЕНС)

... Сценографија Жељка Пишкорића је разделник, дели свет на две стварности – састоји се од картонских панела на којима су фигуре жене, мушкарца, војника, детета, и сваки од њих има рупу кроз коју се може протурити глава – то је свет у којем Џенис одраста: крут, конзервативан, задат... - Наташа Гвозденовић, *Док кошава ђродувава солишере*, „Време“, март 2020.

... поиграва се естетиком америчких ситкома и културе педесетих и шездесетих година прошлог века. - Бојан Тасић, *Колико будућих Џенис смо (можда) већ убили*, *www.vranjenews*, октобар 2022.

Ко је убио Џенис Џојлин?, фото Марија Ердељи

Код вечише славине (режија Соња Петровић, копродукција: СНП и Центар за развој визуелне културе Нови Сад)

... Свака част за обликовање простора за игру, са низом завеса, са столицама, неоивиченог нечим простим, баналним, са фонтаном налик на базенчић у просценијуму, оркестром у позадини (основи драмске радње), да голица машту, наглашава те чудне и помало заумне слојеве текста (сценографија Жељко Пишкорић и др Младен Стојановић). - Игор Бурић, *Вода није за њиће*, „Дневник“, фебруар 2022.

Код вечише славине, фото Владимир Величковић

Кафка-machine (режија Вељко Мићуновић, СНП)

... Стилску прецизност белине, која допушта оквир за нагађање јесмо ли још у животу или са друге стране, створио је Жељко Пишкорић... - Драгана Бошковић, *Радост због ножа у срцу*, „Вечерње новости“, децембар 2021.

Кафка-machine, фото Марија Ердељи

Ујошреба човека (режија Борис Лијешевић, копродукција: Новосадски нови театар, Новосадско позориште / Újvidéki Színház, Град театар Будва, East West Центар Сарајево)

... Сценографија Жељка Пишкорића, тај дугачки сиви зид, маркира оно што је рана унутар приче, маркира плошност људских судбина и фино је када се ружа удене у мемљиви зид јер ако довољно дуго гледате, можете видети ватре које горе у даљини. - Наташа Гвозденовић, *Паршиштура разарања и сиварања*, „Време“, фебруар 2020.

Час анаџомије (режија Андраш Урбан, СНП)

... Визуелност представе, сценографија Жељка Пишкорића са хладним рефлектор-лампама на висећим држачима који личе на пипке неког државно-болничког монструма, слагање боја (црна, бела, црвена), светла, таме и мрака, укомпоноване са кретњама извођача, беспрекорна је и велико уживање... Игор Бурић, *Понављање је мајка знања*, „Дневник“, март 2017.

Припремила Ивана Илић Киш

Час анаџомије, фото Александар Рамадановић

**Енциклопедија
Српског народног
позоришта
(I том)**
СНП, Нови Сад 2021.

**Енциклопедија
Српског народног
позоришта
(II том)**
СНП, Нови Сад 2021.

**Енциклопедија
Српског народног
позоришта
(III том)**
СНП, Нови Сад 2021.

Награда „Лазо Костић“ за издавачки подухват године

Жири за доделу награде „Лазо Костић“ одлучио је да Награду за издавачки подухват године додели Српском народном позоришту за *Енциклопедију Српског народног позоришта 1861–1986* (I–III тома). Жири је радио у саставу Владимир Гвозден – председник, Милица Вучковић и Горан Ибрајтер – чланови жирија. Награду је у име Позоришта примио в.д. управника **др Зоран Ђерић**, 7. марта, након свечаног отварања Сајма књига у Новом Саду.

Зоран Максимовић
**Обнова Српског
народног позоришта
после Првог светског
рата 1918–1921.**
СНП, Нови Сад 2021.

Ивана Илић Киш
**Балет: Грађа за
репертоар Српског
народног позоришта
(2003–2020)**
СНП, Нови Сад 2020.

Марко Малетин
**Сујон војвођанске
позоришне традиције**
СНП, Нови Сад 2017.

Сенка Петровић
**Сан од 6 дана,
16 саати и 3 минути**
СНП, Нови Сад 2021.

Владимир Митровић
**Радуле Бошковић –
Уметност плаката**
КЦ Војводине и СНП,
Нови Сад 2019.
(монографија)

Даринка Николић
Дејан Мијач
СНП, Нови Сад 2017.
(монографија)

Ивана Илић Киш
**Живот, књижевност и
позоришно дело
Ајанасија Николића
(1803–1882)**
СНП, Нови Сад 2021.

Ана Ђорђевић
Смедерево 1941.
Александар Милосављевић
Смедерево 1941.
СНП, Нови Сад 2019.

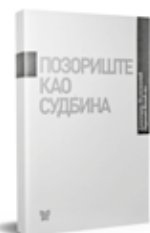
Марина Татић – Лозјанин
**Сећање на сцену кућу:
Прикази из часописа
„Позориште“ СНП-а
у Новом Саду, 1969–1977**
СНП, Нови Сад 2017.

Немања Совтић
Мирослав Чаніаловић
СНП, Матица српска и
Завичајно удружење
„Гламочко коло“,
Нови Сад 2021.

Ненад Вујановић Шеша
Сукоб
СНП, Нови Сад 2019.

Александар Милосављевић
и Радослав Веснић Млађи
**Позориште као судбина
или прича о позоришној
породици**
ПМВ и СНП, Нови Сад 2017.

Александар Милосављевић
**Љубослав Мајера,
редитељ**
СНП, Нови Сад 2020.
(монографија)

Павле Јефтић
**Дневник предсјава
новосадских
позоришта 1919–1941**
СНП, Нови Сад 2017.

Дејан Пенчић Пољански
Ејон Савин
СНП, Нови Сад 2011.
(монографија)

Наша издања су доступна и у електронској форми
на порталу www.snp.org.rs

За издавача:

др ЗОРАН ЋЕРИЋ, в. д. управника СНП-а

Редакција:

мр ИВАНА ИЛИЋ КИШ, уредница овог броја

АЛЕКСАНДАР МИЛОСАВЉЕВИЋ

НЕВЕНА ЈАНАЋ

СОЊА ВИДАКОВИЋ САВИЋ

др МИЛЕНА ЛЕСКОВАЦ

ЛАСЛО БЛАШКОВИЋ

др ЗОРАН ЋЕРИЋ

Графички уредник:

СОЊА ВИДАКОВИЋ САВИЋ

Компјутерски слог:

ЉИЉАНА БИЛБИЈА

Фотографија на корицама:

Рајна Ремовић и Александар Бечварди
у балету „Копелија“
фото МАРИЈА ЕРДЕЉИ

Штампа:

„Magyar Szo“ d.o.o, Нови Сад

Тираж:

300